

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XVIII

MERSİN
2010

KAAM YAYINLARI
OLBA
XVIII

© 2010 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO,
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XVIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XVIII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2010

İçindekiler/Contents

Ayşegül Aykurt <i>Late Bronze Age Pottery from Çeşme Bağlararası</i> (<i>Çeşme Bağlararası Geç Tunç Çağı Seramiği</i>)	1
Engin Akdeniz <i>Kulaksızlar Atölyesinde Kilya Tipi Figürin Üretimi</i> (<i>Kilia Figurine Production in Kulaksızlar Workshop</i>)	65
Gül Işın <i>Patara Tepecik Akropolü "Bey Evi" Kazıları (2003-2007):</i> <i>Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem Terracottaları</i> (<i>Excavations of "The Ruler's House" on the Tepecik Acropolis at Patara</i> (<i>2003-2007): The Terracottas of the Late Archaic-Early Classical Period</i>)	85
Fikret Özbay <i>Klazomenai'daki MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminde Açığa Çıkarılan Prostash</i> <i>Evlerin Kökeni ve Gelişimi</i> (<i>Ursprung und Entwicklung der Prostashaeuser des 4. Jhs. v. Chr.</i> <i>in Klazomenai</i>)	107
Gonca Cankardeş-Şenol <i>Nikandros Group: Matrix Studies on the Amphora Stamps of the Group</i> (<i>Nikandros Grubu: Gruba Ait Amphora Mühürlerinin Kalıp Çalışmaları</i>)	125
Ahmet Kaan Şenol <i>Hellenistik Dönem'de Mısır'da Amphora Üretimi</i> (<i>Amphora Production in Egypt in the Hellenistic Period</i>)	141
Mustafa Şahin – Mehmet Taşlıalan <i>Smyrna Agorası Heykeltraşlık Buluntuları</i> (<i>Sculptural Finds From the Agora of Smyrna</i>)	175
Ercan Aşkın <i>Olba Bölgesi'ndeki Harman Yerleri</i> (<i>Threshing Floors in the Olba Region</i>)	241
N. Eda Akyürek Şahin <i>Zwei Neue Inschriften für Hosios Kai Dikaios</i> (<i>Hosios kai Dikaios için iki Yeni Yazıt</i>)	267

Nuray Gökalp – Ebru N. Akdoğu Arca <i>Antalya'dan Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from Antalya</i>)	281
Nihal Tüner Önen – Murat Arslan <i>Kayseri Müzesi'nden Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from the Kayseri Museum</i>)	307
Nurşah Çokbankir <i>Modrena ve Nikaia Teritoryumundan Yeni Yazıtlar</i> (<i>Neue Inschriften aus Modrena und Nikaia Territorium</i>)	323
Ayşe Aydın <i>Tapureli, A Kilisesi Altar Kaidesi Işığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi</i> <i>Kiliselerinde Görülen Altar Çeşitleri</i> (<i>Die Altäre der kilikischen und isaurischen Kirchen im Blick der</i> <i>Altarstandort der Kirche A in Tapureli</i>)	347
Hatice Özyurt Özcan <i>Datça'da Bir Theotokos Meryem Tasviri</i> (<i>The Depiction of Virgin Theotokos in Datça</i>)	371
Esen Öğüş-Uzun <i>Fruit Trees on Late Antique Mosaics: From the Worcester Hunt</i> <i>to Jordanian Churches</i> (<i>Geç Antik Dönem Mozaiklerinde Meyve Ağaçları:</i> <i>Worcester Av Mozaik'inden Ürdün Kiliselerine</i>)	395

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ,
'KİLİKİA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ'
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'**

OLBA süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

'Olba'; Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Numizmatik ve Bizans Sanat Tarihi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba'nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, 'Times New Roman' (PC ve Macintosh) yazı karakteri ile kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. "Bibliyografya ve Kısaltmalar" bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD'ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktılarının alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve iki kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

**MERSIN UNIVERSITY,
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY',
JOURNAL 'OLBA'**

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archaeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (language and culture), ancient history, numismatics and Byzantine History of Art.

The studies select their material mostly from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean area and Near East also form the content of Olba.

TECHNICAL REQUIREMENTS

1. a. Articles should be written in word programs..
  - b. The text should be written in 10 puntos with 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnotes should be written in 9 puntos.
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be loaded to the CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books)

Richter 1977   Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliography (for articles)

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl.1

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of at least 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of at least 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and two copies of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

SMYRNA AGORASI HEYKELTRAŞLIK BULUNTULARI

Mustafa ŞAHİN – Mehmet TAŞLIALAN*

ABSTRACT

Sculptural Finds From the Agora of Smyrna

The Agora of Smyrna situated on the road to Namazgah Cemetary in old Izmir has been one of the places to visit since the first travellers. First excavations done between 1932-1941, after the site was abandoned for a long time. The excavation and restoration work started again in 1996 by the Directorate of Archaeology Museum in Izmir which stil continues at present. The sculptures which compose our subject are the finds of excavations done by the Museum Directorate.

Two different types of marble were used with the inclusion of fine grained white marble and big grained grey veined marble. According to the finds, the sculptures were erected from the Julius-Claudius Dynasty until 5th century AD. The middle of 2nd Century AD was the peak period of sculpture erection. In the executions, influence of Ephesos school draws attention. The ideal sculptures were copied from the Classic or Hellenistic Period originals. The Agora was damaged during the Ionia earthquake in 178 AD. After the restoration of Marc Aurel, the majority of the dedicated sculptures which reflect gods indicate a change of concept.

Keywords: Smyrna, Agora, Sculpture, Portrait, Izmir

---

* Prof. Dr. Mustafa Şahin, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Bursa-TR. E-posta: msahin25@gmail.com

Dr. Mehmet Taşlıalan, Emekli İzmir Müzeleri Müdürü.

Bu makalede yer alan heykeltıraşlık eserlerinin bir bölümü şimdi emekli olan İzmir Müzeleri Müdürü Dr. Mehmet Taşlıalan ile birlikte I. Uluslararası Smyrna Sempozyumuna bildiri olarak sunulmuştur. Heykeltıraşlık eserleri üzerinde çalışma yapmak üzere davet eden ve fotoğraf ve katalog çalışmaları esnasında yardımcı olan Sayın Taşlıalan'a minnettarım.

Makale yayına Alexander von Humboldt Vakfı'nın desteği ile Almanya'nın Freiburg Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'nün kütüphanesinde hazırlanmıştır. Bu olanağı sağladığı için Alexander von Humboldt Vakfı'na minnettarım. Freiburg'daki kütüphane çalışmalarım esnasında yakın ilgisini ve yardımlarını gördüğüm sayın Prof. Dr. M.V. Strocka, Prof. Dr. W. Ehrhardt, M. Flashar ve isimlerini burada anamadığım tüm enstitü çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim.

Makalede kullanılan fotoğrafların tamamı yazar tarafından çekilmiştir.

ÖZET

Eski İzmir’de Namazgâh Mezarlığına giden yol üzerinde yer alan Smyrna Agorası, ayakta kalabilen birkaç sütunu nedeniyle kenti ziyaret eden ilk seyyahlardan başlayarak gözden kaçmamıştır. İlk kazılar 1932-1941 yılları arasında yapıldıktan sonra, alan uzun bir süre tekrar ele alınmamıştır. Ancak 1996 yılında İzmir Müze Müdürlüğü tarafından tekrar kazı ve restorasyon çalışmaları başlatılmıştır ve halen de devam etmektedir. Burada ele alınan heykeller, Müze Müdürlüğünün kazılarında ele edilmiş olan eserleri kapsamaktadır.

İnce beyaz grenli ve kaba grenli- gri damarlı olmak üzere iki farklı mermer türü kullanılmıştır. Heykellerin, Julius-Claudius sülalesinden, M.S. 5. yüzyıla kadar süreklilik gösterdikleri izlenmektedir. Ancak M.S. 2. yüzyıl heykellerin en çok dikildikleri yüzyıl olmuştur. Efes okulunun etkileri yoğundur. İdeal plastik örnekleri ise Klasik veya Helenistik dönem orijinallerine geri gitmektedirler. Agora, M.S 178 yılındaki depremde büyük zarar görmüştür. Marc Aurel’in yeniden yapılandırma çalışmaları sırasında, heykellerin çoğunun Tanrıları konu alması, önemli bir konsept değişikliğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Smyrna, Agora, heykel, portre, İzmir

Eski İzmir’de Namazgâh Mezarlığına giden yol üzerinde yer alan Smyrna Agorası, ayakta kalabilen birkaç sütunu nedeniyle kenti ziyaret eden ilk seyyahlardan başlayarak gözden kaçmamış ve gezi notlarında yer almıştır. Ancak kentte ilk kazıların başladığı 1932 yılına kadar buradaki kalıntılar Büyük İskender’in Sarayı, Homereion, Stratonikeion, Aziz Johannes Kilisesi gibi adlarla adlandırılmıştır¹. İzmir Müzesinin başkanlığında Türk Tarih Kurumu’nun desteği ile 1932–1941 yılları arasında yapılan kazılar neticesinde sanılanın aksine burasının bir Agora olduğu anlaşılmıştır². Uzun bir aradan sonra 1996 yılında yine İzmir Arkeoloji Müzesi başkanlığında başlayan kazılar neticesinde Agora’nın nerede ise tamamına yakın bölümü açığa çıkartılarak restorasyon çalışmalarına başlanmıştır.

Bu makalenin konusunu her iki farklı dönemde sürdürülen kazılarında bulunmuş olan heykeltraşlık eserleri oluşturmaktadır. Heykel ve kabartmalardan oluşan heykeltıraşlık eserleri özelliklerine göre ayrılarak katalog şeklinde tanıtılacak. Daha sonra bunların tarihleri ve izin veriyorsa buluntu yerlerinin yardımı ile Agora’da yapılaşma programının evreleri saptanmaya çalışılacaktır. Cevap aramaya çalışacağımız diğer bir soru Smyrna’ya özgü bir heykeltraşlık ekolünün olup olmadığı, eğer varsa bu ekolün etkilediği olası okulun belirlenmesi olacaktır.

¹ Naumann-Kantar 1950, 69 dipnot 1-5.

² Naumann-Kantar 1950, 69 vdd.

Bu sorulara yanıt bulmak amacıyla ilk olarak heykeltıraşlık eserlerini kendi içinde gruplara ayırarak detaylı bir şekilde irdelemek istiyoruz. Agoradaki anlayış değişiminin anlaşılmasında katkı sağlar düşüncesi ile daha önce yayınlanmış heykeltıraşlık eserlerine de katalogumuzda yer verilecektir. Ancak farklı açılardan göstermek gibi özel bir durum yoksa daha önce yayınlanmış olan eserlerin fotoğraflarına yer verilmeyecektir. Katalog bölümünde ayrıca buluntu yeri başlığı bulunmaktadır. Bu bölümde biliniyorsa eserin Agora'nın hangi bölümünde bulunmuş olduğuna yer verilecektir. Bu bilgi bir yandan birimlerin fonksiyonları belirlenmede, diğer yandan da Agoradaki yapıım evrelerini anlamada önemli ipuçları sunacaktır.

A- Erkek Portreleri

1 - Delikanlı Başı

Resim: 1-2

Buluntu Yeri: Agora'da X-20 açmasında bulunmuştur.

Env. Nr: 02.A.1-265.

Ölçüler: Y: 42 cm G: 23.5 cm D: 24 cm

Çene altına kadar Y: 20 cm Kulaktan kulağa G: 17.5 cm

İri kristalli beyaz mermerden genç erkek başı. Boyun kökünden aşağısı eksik. Kulaklar; burun ve alın üzerindeki saç perçemlerinde kopma var. Yüzeyde etkili aşınma.

Köşeli bir yüz yapısına sahip olan başın üzerinde arkadan alın üzerine doğru taranan ve yarımay şeklinde kısa buklelerden oluşan saç bulunmaktadır. Saçlar dolgun bukleler şeklinde olmak üzere yan yana diziler şeklinde alın üzerine bırakılmıştır. Alın geniş ve yüksektir. Gözler derine çekilmemiş. Göz kapakları etli ve belirgindir. Kapaklar arasında gözlerin iris ve pupilleleri plastik verilmemiş. Her iki yanda çene kemiği altına kadar devam eden ve usta kalem ile çizgi şeklinde belirlenen favorileri bulunmaktadır. Bu hali ile yeni sakalı terleyen bir delikanlı havasını taşımaktadır.

Portremiz etli ve dolgun buklelerden oluşan saçlar, alın üzeri saç koordinasyonu, etli alt dudak, her iki yanda çene kemiği altına kadar inen kısa bırakılmış favoriler ile Ephesos'dan Germanicus'un oğlu Nero'nun portresi ile karşılaştırılabilir³. Her iki portre arasındaki stil açısından çok

³ İnan- Alföldi-Rosenbaum 1979, 73 vd. Nr. 19 lev. 16.

yakın benzer özellikler bizim portremizin de Julius-Claudiuslar Sülalesi dönemine tarihlenmesini gerektirmektedir. İ.S. 1. yüzyılın ortalarına doğru bir tarih portremiz için uygun olacaktır.

Yayınlanmamış

2 - Erkek Başı

Resim: 3-5

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-159A

Ölçüler: Y: 37 cm G: 20 cm D: 21,5 cm

Çene altına kadar Y: 18 cm İki kulak arası G: 17 cm

Beyaz mermerden erkek başı. Boyun kökünden aşağısı eksik. Kırık çapraz geçmektedir. Geç antik çağda duvar taşı olarak kullanıldığından yüzeyde etkili bir şekilde harç patinası mevcuttur. Burun, çene, kulak kepçeleri üzerinde çarpma ve kopmalar var. Yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmekte.

Cepheden işlenen baş, sağına doğru hafif yatıktır. Yüzde idealizimden uzak ciddi bir ifade mevcut. İnce ve küçük buklelerden oluşan saçlar alın üzerine doğru taranmış. Sol gözün hizasına gelecek şekilde saç bukleleri küçük bir çatal yapmakta. Bu çataldan sonra saçın bir bölümü sağ yana, diğer bölümü sola doğru taranmış. Her iki yanda saç bukleleri kulakları tamamen açıkta bırakmakta. Yüz aşağı doğru incelererek başa üçgen bir görünüm kazandırmış. Alın yüksek ve açık. Gözler derinde değil. Göz iris veya pupileleri usta kalemi ile gösterilmemiş. Başın arkasında diğer taraflara göre daha uzun ve plastik verilmiş saç yapısı dikkat çekmekte. Bu durum biraz tezat oluşturmakla birlikte, daha önceki bir heykelden faydalanılarak yapılmış olduğuna işaret etmektedir⁴. Bu durumu gözlerde oynanmış olması da göstermektedir. Başın arkasındaki saç işlenişinin yukarıya doğru taranan kalın ve uzun saç tutamlarından olması, kulak üzeri ve önündeki saç tutamlarının farklı olması bu başın aslında orijinalde bir kadına ait olduğunu göstermektedir. Başın arkası genellikle duruş pozisyonu ile alakalı olarak Roma çağında pek önemsenmediğinden, düzeltilmeden olduğu gibi bırakılmış olabilir.

⁴ Agora'da bulunan 44 ve 45 numaralı mezar stelleri daha önceki dönemlerde yaratılmış olan malzemelere Roma çağında ilgi duyulduğuna ve tekrar kullanıldığına işaret eden diğer örneklerdir.

Başın arkasındaki saçın işleniş tarzı, çenenin yapısı ve yağlı çene altı, ayrıca burun profili ve kulaklarda derin matkap oyukları portrenin ilk versiyonunun Yaşlı Faustina için yapılmış olabileceği izlenimi uyandırmaktadır⁵.

Hem başın ikinci kullanımdan olması, hem de yüzeydeki etkili aşınma tarihlendirilmesi konusunda en temel güçlüklerdir. Ancak ilk versiyonun Yaşlı Faustina için yapılmış olma olasılığı, bunun daha sonraki bir tarihten olabileceğini düşündürmektedir. Büyük bir olasılıkla İzmir depreminde zarar gören baş, Marcus Aurelius dönemindeki onarımlardan sonra başka birisi için yeniden yapılmıştır. Bu nedenle bu portrenin İ.S. 160 yılından sonraki bir tarihten olmalıdır.

Yayınlanmamış

3 - Erkek Başı

Resim: 6

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. ?

Ölçüler: Y: 29 cm Korunan G: 12 cm D: 26 cm

Beyaz mermerden normal insan boyutunun üzerinde erkek portresi. Alnın yarısına kadar sağ gözle birlikte yüzün sağ yanı korunmuş. Saçlar enseye kadar mevcut. Buna karşın yanaklardan aşağı olmak üzere yüzün büyük bir bölümü eksiktir. Derine çekilen gözde alt ve üst göz kapağı etli işlenmiştir. Gözde iris ve pupille özellikle işlenmiştir. Üst göz kapağı irisi nerede ise yarısına kadar kapatmıştır. İri buklelerden oluşan saç bir bantla sıkıştırılmıştır. Bukleler matkap yardımıyla birbirinden ayrılmaktadır. Korunduğu kadarı ile şakak üzerinde kirli sakal denebilecek kısalıkta bir sakal mevcuttur. Sakal kılları keski ucu ile çentik şeklinde işlenmiştir. Uzun saç ve band başın bir rahip portresi olduğuna işaret etmektedir⁶.

Saç ve sakal tuvaleti ve göz işçiliği yine Smyrna kökenli olan Antoninler döneminden bir delikanlı başı ile stil ve işçilik açılarından çok yakın benzerdir⁷. Saç buklelerinin arasında matkapla açılan ve süreklilik gösteren

⁵ Wegner 1939, 26 vd. lev. 10 (Faustina M. Kapitol Müzesi).

⁶ İnan 1965, 30 vd. Nr. 23 lev 24.

⁷ İnan-Rosenbaum 1966, 117vd. Nr. 129 lev. 77,1-3.

kanallar daha çok Lucius Verus'un portrelerinde karşımıza çıkmaktadır⁸. Bu nedenle M.S. 2. yüzyılın ortaları fragmentimiz için uygun bir tarih olacaktır.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 104 Nr. 30 lev. 41.d.

4 - Erkek başı

Resim: 7-8

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. ?

Ölçüler: Y: 26 cm G: 20,5 cm D: 24,5 cm

Çene altına kadar Y: 22 cm İki kulak arası G: 18 cm

Orta büyüklükte kristalli, gri damarlı beyaz mermerden delikanlı portresi. Beş parçanın birleştirilmesiyle tamamlanmıştır. İnan-Rosenbaum tarafından yayınlanan ilk resimlerle karşılaştırıldığında, sol göz üzerinden başlamak üzere alnın sol yarısına ait parçanın ne yazık ki günümüzde eksik ve kayıp olduğu anlaşılmaktadır⁹. Ayrıca çene ile birlikte sol yanak eksiktir. Burun kopmuş ve kayıptır. Sol gözün yarısından çoğu kopmuştur. Sol kulağın kepeçesinin kenarı, sağ kulağın ise tamamı eksiktir.

Saç ve sakal uzunlukları kısadır. Saç ve sakal bukleleri keski yardımı ile birbirinden ayrılmıştır. Kaşların işlenmesinde de keski kullanılmıştır. Yine keski izlerinden anlaşıldığı kadarı ile kısa bir bıyığa sahiptir. İyice derine çekilen gözlerde, üst göz kapağının altına çekilen göz pupileleri plastik olarak işlenmiş, göz bebekleri matkapla oyularak vurgulanmıştır. Bu hali ile gözler semaya doğru bakar şekildedir.

Saç ve sakal tuvaleti, gözlerin yapısı ve bakışların sağ yana olmak üzere üst göz kapaklarının altına doğru girmesi nedenleri ile bu portre İnan-Rosenbaum tarafından haklı olarak Gallienus dönemine tarihlenmiştir. Gallienus portreleri ile olan yakın benzerlikler nedeni ile biz de onların erken Gallienus dönemi tarihlerine katılıyoruz (İ.S. 260 civarı)¹⁰.

Kaynakça: İnan – Rosenbaum 1966, 118 Nr. 131 lev. 78, 3–4.

⁸ Örnek olarak Roma Therme Müzesinde 687 envanter numara ile korunan portre: Wegner 1939, 242 lev. 46.

⁹ İnan- Rosenbaum 1966, lev. 78.3–4.

¹⁰ Wegner – Bracker- Real 1979, 106vdd. lev. 41-43. – Özgan 2003, 16 vd. kat. 4 lev. 18 vd. özellikle 21.

5 - Erkek Başı

Resim: 9-11

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. ?

Ölçüler: Y: 28 cm G: 21 cm D: 24 cm

İnce kristalli beyaz mermerden olgun yaşlarda erkek portresi. Bıyık altından başlamak üzere çenenin tamamı eksiktir. Kırık bıyıklardan boyna doğru çapraz bir şekilde ilerlemektedir. Yanak üzerinden başlayarak gözü de içine alacak şekilde başın sol üst tarafı tamamen kopmuştur. Burun ucu kayıptır. Sağ göz ve her iki kulak üzerinde çarpmalar mevcuttur. Yüzeyde etkili aşınma vardır.

Saç bir peruk gibi baş üzerinde kabarık durmaktadır. Saç kılları tek tek işlenmemiş, keski yardımı ile hatları kabaca belirlenmiştir. Bu izlere göre saç yer yer üstten aşağı doğru, yer yer önden arkaya doğru taralıdır. Sakal kısa kıllardan oluşmasına rağmen kabarık durmaktadır. Saç ve sakal üzerinde yer yer matkap izleri gözlenmektedir. Göz kapakları etli, gözyaşı kanalı plastiktir. Göz irisi ve pupillesi nerde ise yarısına kadar üst göz kapağının altına girmiştir. Bakışlar sağına yönelmiş olarak semaya doğru kaymıştır. Göz irisi matkap yardımıyla yarımay şeklinde oyulmuştur.

Kabarık yapısı nedeni ile saçın başın üzerinde peruk gibi durması, saç detaylarının keski yardımı ile kabaca oluşturulması, gözdeki işçilik Roma Terme Müzesi'nden Gallienus başı ile karşılaştırılabilir¹¹. Gallienus döneminin klasistik akımı örnekleri arasında yer alabilecek portremiz için benzer örnekleri artırarak İ.S. 258-268 yılları arasından bir tarihe yerleştirmemiz mümkündür¹².

Yayınlanmamış

6 - Kolossal Erkek Başı

Resim: 12-14

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. ?

Ölçüleri: Y: 53 cm G: 33 cm D: 46 cm

¹¹ Wegner – Bracker- Real 1979, 117 vd. Lev. 45.

¹² Örnek olarak bkz. Johansen 1995, 138vd.

İri kristalli, mavi damarlı beyaz mermerden kolossal erkek portresi. Burun, sol yanak ve çenede kopma. Heriki gözün üzerinden paralel şekilde geçen etkili deformasyon. Ayrıca yüzeyde etkili aşınma vardır. Bu nedenle yüz tanınmayacak durumdadır.

Kısa ve ince çizgilerden oluşan kısa saç alın üzerine doğru taranmıştır. Başın üzerinde ve yanlarda saç oldukça kısa bırakılmış ve bu durum *a Penna* tekniği ile gösterilmiştir. Profilden bakıldığında boynunaltına kadar devam eden kirli sakal olarak adlandırılabilir kısa bir sakala sahiptir. Sakal yine keski darbeleri ile çentikler şeklinde belirtilmiştir. Bu portrenin çok yakın bir benzeri yine kolossal ölçülerde olmak üzere Ephesos'da bulunmuştur¹³. Heriki baş, saç ve sakal işçilikleri ile birbirlerine çok yakın benzerlik göstermektedirler. Benzerliklere örnek olarak alın kırışıklıkları, etkili şekilde tahrip olmuş olsa da, görüldüğü kadarı ile göz ve ağız kenarlarındaki deri kırışıklıkları verilebilir. Bu yakın benzerliklerden dolayı heriki portrenin aynı şahsa ait olabileceğini savlayan kişiler bile olmuştur¹⁴. J. İnan ve E. Rosenbaum tarafından erken 5. yüzyıla tarihlenen heriki baş kolossal yapıları nedeni ile önemli kişilere ait portreler olmalıdırlar. Ancak Ephesos başı gibi Smyrna portresi de dönemin imparator ailesi mensuplarına ait fizyonomik özellik göstermediğinden, bir imparatorun çok dönemin ileri gelen yöneticilerinden birisine ait olmalıdır.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 104 Nr. 29 lev. 44.b. İnan – Rosenbaum 1966, 119vd. Nr. 133 lev. 175,3-4.

7 - Olgun Yaşlarda Erkek Portresi

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. Kayıp

Ölçüler: Y: 27 cm.

Beyaz mermerden erkek başı. Boyundan düz bir hat şeklinde kırılmıştır. Burun ve dudaklar üzerinde kopmalar. Gözlerin ve saç üzerinde çarpmalar dışında iyi korunmuş.

Günümüzde kayıp olan baş Agora kazıları esnasında gün ışığına çıkartılmıştır. Portre olgun yaşlarda bir erkeğe aittir. Uzun kıllardan oluşan

¹³ İnan- Rosenbaum 1966, 149vd. lev. 175,1-2.

¹⁴ İnan- Rosenbaum 1966, 119vd. dipnot. 1.

saç arkadan öne doğru taranmış, alın üzerine kahkül şeklinde düşürülmüştür. Saç başın üzerinde peruk gibi yapışık durmaktadır. Kahkül bölümü birbirinden ayrılan buklelerle bir miktar daha plastik işlenmiştir. Sakal kısa buklelerden oluşmaktadır. Yanak çizgileri derin işlenmiştir. Ağız kenarındaki izlerden kısa kıllardan oluşan bir bıyığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sakal ve bıyık keski yardımıyla ile açılan çentiklerden oluşmaktadır. Gözler derine çekilmiştir. Gözler sağına doğru kaymış, bakışlar bir miktar semaya yönelmiştir. Göz kapakları etli ve göz yuvarlağından ayrılmıştır. Göz bebeğinin bir bölümü üst göz kapağının altında kalmıştır. İrisler usta kalemi ile plastik işlenirken, pupilleler matkapla yarım ay şeklinde oyulmuştur. Ağız küçük, dudaklar etlidir. Küt bir çeneye sahiptir.

İnan- Rosenbaum, Ephesos'da bulunmuş olan Eutropius'un portresi¹⁵ ile olan yakın benzerliği nedeni ile Smyrna başını 5. yüzyılın ortalarına tarihlemektedir.

Kaynakça: Naumann –Kantar 1950, 103 vd. Nr. 280 lev. 39 (eski kaynakça ile). – İnan – Rosenbaum 1966, 120 Nr. 134 lev. 180.1-2.

B- Kadın Portreleri

8 - Genç Faustina Portresi (?)

Resim: 15-18

Buluntu Yeri: X-20 numaralı açmada bulunmuştur

Env. Nr. 02. A. 1- 268

Ölçüler: Y: 28 cm G: 22 cm D: 23 cm

Çene altına kadar Y:18 cm İki kulak arası G:14 cm

İnce kristalli beyaz mermerden kadın portresi. Boyundan aşağısı eksik. Burun ve sol kulak üzerinde kopmalar mevcuttur. Önemsiz çarpmalar dışında iyi korunmuş.

Birinci sınıf bir çalışma. Baş hafif sağına doğru dönüktür. Yüzde ciddi bir ifade hâkimdir. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılarak heriki yana doğru dalgalı bir şekilde taranıp kulakları açık bırakacak şekilde enseye doğru indirilmiştir. Başın arkasında saç biraraya toplandıktan sonra yukarı doğru katlanmış daha sonra örülerek başın arkasını nerede ise kaplayacak şekilde içiçe çemberler şeklinde döndürülmüş ve orada tutturulmuştur. Yüz oval

¹⁵ İnan-Rosenbaum 1966, 151vd. Nr. 194 lev. 181,1-2.

görünümlü ve elmacık kemikleri belirgindir. Küçük ve küt bir burnun üzerinde geniş yayçizer şekilde kaşlar uzanmaktadır. Göz çukurları derindedir. Gözler hafif sağına doğru çevrilmiş, bakışlar bir miktar yukarı doğru kaymıştır. Göz küresini sert çizgilerle ayrılmış olan etli göz kapakları çevrelemektedir. Göz pupilleleri kısmen üst göz kapağının altına girmiştir. Göz irisleri ince uçlu bir keski ile plastik işlenirken, pupilleler matkapla yarım ay şeklinde verilmiştir. Küçük bir ağza sahiptir. Ağız kenarlarının çukurluğunun işlenmesinde de matkap kullanılmıştır. Alt dudak üsttekine nazaran daha etlidir. Küçük ağzın altında dolgun bir çene yer almaktadır.

Saçın metalik yapısı, yelpaze şeklinde yanlara doğru inen saç dalgaları, saç ayrıntılarının ince uçlu bir kesiki ile çizgisel işlenmesi, göz bebeğinin üst kapak altına doğru kayması ve yarım ay şeklinde matkapla oyulan pupilleler benzerlerini Severuslar dönemi kadın portreleri arasında bulmaktadır¹⁶. Özellikle Julia Mamea ve Otacilia portreleri¹⁷, yüz fizyonomisi, metal sertliğindeki saç tuvaleti, göz işlenişi, özellikle de matkapla kalp şeklinde oyulan gözbebeği, küçük ağız ve alt dudağın daha etli olması gibi özelliklerle portremize çok yakın benzerlikler göstermektedir. Bu nedenle Smyrna portresini 220-230 arasındaki bir tarihte görmek isteriz.

Yayınlanmamış

C. Grup Heykeller

9- Dans Eden Faunus ?

Resim: 19-20

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02. A. 1- 158

Ölçüler: Y: 26 cm G: 17,5 cm D: 17,5 cm

Çene altına kadar Y: 15 cm Kulaktan kulağa G: 12 cm.

İnce kristalli beyaz mermerden erkek başı. Baş boyun köküne kadar korunmuş. Burun üzerinde kopma, çene ve çelenk üzerinde çarpma mevcuttur. Sağ yan üzerinde etkili patina bulunmaktadır.

Cepheden işlenmiş baş hafif soluna doğru eğiktir. Uzun ve dolgun buklelerden oluşan saçlar birbirine karışmış şekilde arkaya ve yukarıya doğru

¹⁶ Meischner 1964, res. 47 vd. – Bergmann 1977, lev. 7-8.

¹⁷ Meischner 1964, 105vd. res. 67-71. – İnan-Rosenbaum 1966, Nr. 166-167 lev. 98 - Bergmann 1977, 29 vd. Lev. 7-8.

taranmıştır. Başın üzerinde korymbos dallarından örülmüş bir çelenk bulunmaktadır. Geniş alını heriki tarafta birer kısa boynuzcuk sınırlar. Kulaklar sivri ve uzundur. Kısa ve geniş bir burnun kökünden yanlara doğru geniş yayçizer şekilde kaşlar uzanır. Göz küreleri etli ve göz yuvarlaklarından soyutlanmıştır. Göz pupilleleri kısmen üst göz kapaklarının altına girmiştir. Göz irisleri işlenmemiş olsa da, pupilleler yüzeysel şekilde matkap darbeleriyle verilmiştir. Ağzı hafif aralayıp gülerken betimlenmiştir. Etli dudaklar arasından dişler izlenebilmektedir. Dudak kenarlarında matkap yardımı ile derin olmayan çukurlar açılmıştır. Matkap ayrıca burun deliklerinde ve kulak çukurunda, çelenk ve saç ayrıntılarında da kullanılmıştır.

Saçın karışık bukleler şeklinde işlenmesi, buklelerin kendi içinde daha ince kanallarla parçalanma şekli, alttakine nazaran daha etli ve keskin sınırlarla vurgulanan göz kapakları, pupillenin matkapla işlenme şekli Thera Müzesi'nde bulunan Hadrian portresinde olduğu gibi Hadrian dönemi özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸. Bu nedenle mermer baş bir Hadrian dönemi kopyası olmalıdır.

Alın üzerinde bulunan boynuzcuklar ve sivri kulaklardan hareketle bu başın bir Faunus heykeline ait olduğunu savlamak olasıdır¹⁹. Faunus, eski Yunan mitolojisinde Pan'ın devamı olan Romalıların kır tanrısıdır²⁰. Pan gibi vahşi bir hayat sürdürür ve Nymphelerin sevgilisidir. Bu nedenle çoğunlukla Nympheler ile birlikte betimlenir.

Roma çağında sevilen tipler arasında yer aldığından, günümüze çok sayıda kopyası ulaşmıştır²¹. Bunlardan hareketle başın ne tür bir vücuda ait olduğunu yaklaşık olarak belirlemek olasıdır. Normalde pupillenin üst göz kapağı altına doğru kaymaya başlaması Antoninler dönemi ile birlikte başlayan bir modadır. Ancak Antoninler ve sonrasında salt göz bebeği üst kapak altına girmeye kalmamış, aynı zamanda göz irisleri ve pupilleler plastik olarak işlenmişlerdir. Söz konusu bu moda henüz Faunus başımızda söz konusu değildir. Bu nedenle bu kaymayı biz stilden çok hareketle açıklamak istiyoruz. Boyun kırığı herhangi bir şekilde ipucu vermese de, başın hafif soluna dönmesi ve gözlerin üst göz kapağına doğru kayma

¹⁸ Wegner 1956, 43 lev. 31.

¹⁹ Örnek olarak Roma Borghese Villası'nda bulunan Marsyas Borghese heykeline bkz. Spengler 1993, 49 dipnot 356 res. 5. – Bieber 1961, 39 res. 94 ve 95-96 veya res. 582.

²⁰ Ayrıca bkz. Der Neue Pauly 4 (Stuttgart 1998), 440 vd. bkz. Faunus (F. Graf).

²¹ Kell 1988, 14 vd. res. 1. Özellikle bkz. Geomny 1999, 141 vdd.

şekli başın öne doğru eğik olduğunu göstermektedir. Bu da ilk olarak Hellenistik çağda yaratılmış olan dans eden Pan tipini hatırlatmaktadır. Zaten başta taşınan çelenk dansın bir diğer aksesuarı olarak karşımıza çıkmaktadır²². Dolayısı ile Smyrna başı, başını öne doğru eğerek dans eden bir Faun'un vücuduna ait bir parça olmalıdır. Bu nedenle mermer baş orijinali Hellenistik dönemde yaratılan bir grubun Roma devri kopyasına ait olmalıdır.

Yayınlanmamış

10- Nymphe?

Resim: 21-22

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 02.A.1-266

Ölçüler: Y: 27 cm G: 18,5 cm D: 19 cm

Çene altından saç köküne kadar Y: 16 cm

İki kulak arası G: 13,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden genç kız başı. Boyundan aşağısı eksiktir. Kulaklar, burun, dudaklar ve saç buklelleri üzerinde kopmalar mevcut. Sağ yanda saçların üzerine gelecek şekilde etkili korozyon.

Baş cepheden ve hafif sol yanına doğru yatık durmaktadır. Etine dolgun bir yüze sahiptir. Saçlar alın ortasından ayrılıp, omuz üzerine doğru uzun bukleler şeklinde bırakılmış. Saç aralarında yer yer matkapla açılan kanallar var. Başı hafif yana yatmış olmasına karşın bakışlar yukarı yönelmiş. Küçük ve geniş kanatlara sahip burun kökünden geniş yayçizer şekilde açılan kaşlar başlamakta. Gözler derine çekilmemiş. Göz kapakları etli ve plastik bir şekilde göz yuvarlaklarından ayrılmış. Göz bebeği henüz plastik olarak işlenmemiş. Üst göz kapağı ile kaş arasındaki sınırı matkapla boydan boya açılmış bir kanal belirlemekte. Dudaklar etli ve hafif aralıktır. Dudak arası matkapla açılan bir kanalla belirlenmiş. Boyunda alt alta iki çizgi şeklinde deri kıvrımı yer almaktadır.

Bu genç kız başı da saç detaylarında kontrollü kullanılan matkap, uzun saç bukle uçlarının kıvrılarak son bulması, kıvrılma yerlerinin ortasında kullanılan matkap, etli ve göz yuvarlağından soyutlanmış göz kapakları gibi özellikler ile erken Antoninler dönemine tarihlenen genç kız heykeliyle

²² Geomny 1999, 148 vd. lev. 34.4, 36.2, 39.1-2.

karşılaştırılabilir²³. Ancak matkabın henüz etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmaması neden ile Smyrna örneğini Matidia veya Sabina portreleriyle karşılaştırıp Hadrian dönemi içine doğru çekmemizi gerektirmektedir²⁴.

Yüz hatlarındaki idealizm bu başın bir portre olmadığını göstermektedir. Başın yana doğru çevrilmesi ve bakışların karşıya doğru yönelmesi bu heykelin yalnız olmadığını düşündürmektedir. Buluntular arasında bir de Faunun yer alması bu genç kızın bir grupla ilişkisinin olabileceğini akla getirmektedir. Elimizde şimdilik, buluntu yerlerinin bilinmemesi de dâhil olmak üzere, fazla ipucu olamasa da bu başın dans eden Faunu izleyen bir Nymphe'ye ait olabileceğini savlamak olasıdır. Böylece orijinali Hellenistik dönem yarattığı olan bir gruba ait Roma çağı kopyalarından birisinin bir zamanlar Smyrna Agorası'nı süslediğini savlamak hatalı olmayacaktır²⁵.

Yayınlanmamış

11 - Polyphemos

Resim: 23

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02. A. 1- 144

Ölçüler: Y: 8 cm G: 10 cm D: 10 cm

İnce kristalli beyaz mermerden bir başa ait fragment. Yanaklardan aşığı kırık ve eksik. Saç üzerinde kopmalar. Yüzeyde aşınma.

Cepheden işlenmiş baş. Başın üzerinde peruk gibi yapmacık bir şekilde duran ve birbirine paralel buklelerden oluşan saç bulunmaktadır. Gözler derinde yer almaktadır. Göz kapakları etli ve göz yuvarlaklarından ayrılmıştır. Göz irisleri plastik işlenmiş olup, pupillerle matkapla oyulmuştur. Alın üzerinde tam kaşların ortasına gelecek şekilde üçüncü bir göz bulunmaktadır.

Alın üzerinde bulunan üçüncü göz nedeniyle baş parçasının bir Polyphemos heykeline ait olduğunu düşünüyoruz. Polyphemos, üç gözü olmasına rağmen sadece alın üzerindeki tek gözü ile görebilen ve etle beslenen mitolojik bir yaratıktır. Odysseus'un Troya savaşından sonra

²³ Helbig 1966, 122 Nr. 1268. – Bieber 1977, 123 vd. res. 571-572 lev. 93.

²⁴ Örnek olarak bkz. Wegner 1956, 82 vd. lev. 38., 84 vdd. Lev. 46 vdd.

²⁵ Benzer örnekler için bkz. Geomny 1999, 141 vdd. lev. 34 vdd.

yurduna geri dönerken yaşadığı maceralardan birisinde baş aktörlerdendir²⁶. Odysseus ve arkadaşları bu yaratığın elinden kurtulabilmek için görebilen tek gözünü kör etmek zorunda kalmışlardır.

Betim sanatında bu olay genellikle grup şeklinde Polyphemos'un gözü kör edilirken veya kör edildikten sonra mağaradan kaçarken betimlenmiştir²⁷. En bildik olanı Hadrian Villasında bulunan ile Sperlonga grubudur²⁸. Hellenistik çağ yarastısı olan bu grup²⁹, Roma çağında çok rağbet görmüş ve bu nedenle çok sayıda kopyası yapılmıştır³⁰. Bu kopyalardan birisi de Ephesos'da bulunmaktadır³¹. Bu nedenle Smyrna örneği belki Ephesos etkisi altında yapılmış olabilir. Ancak ikinci sınıf işçilik ve sadece küçük bir fragment olarak korunmuş olması, hem bu konuda, hem de tarihleme konusunda fazla bir yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir.

Yayınlanmamış

12 - Asılı Marsyas

Resim: 24

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02. A. 1- 70

Ölçüler: Y: 5 cm G: 7,5 cm D: 5 cm

İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden torso. Arkada boydan boya kopma izleri. Omuzlardan diz üzerine kadar üst vücut korunmuştur. Omuzlardan itibaren kollar, dudaklardan başlayarak başın üst bölümü eksiktir. Sağ baldır üzerindeki etkili olmak üzere yüzeyde çarpmalar vardır.

Korunan parçaya göre çıplak bir erkek söz konusudur. Boyun üzerindeki izlerden uzun bir sakalının olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre baş hafif sağına doğru çevrilidir. Omuzlardaki kırık izlerinden anlaşıldığı kadarı ile her iki kol yukarıya doğru kaldırılmıştır. Vücut kasları barok bir şekilde işlenmiştir. Sırt bölümünde yukardan aşağı doğru boydan boya inen kopma

²⁶ Der neue Pauly 10 (Stuttgart 2001), 76 bkz. Polyphemos (L. Käppel).

²⁷ Ayrıca bkz. LIMC VIII (1997), 1011 vdd. Bkz. Polyphemos I Levha 666 vdd. (O. Touchefeu-Meynier).

²⁸ Andrae 1974, 1 vdd. - Conticello 1974, 7 vdd. lev. 1 vdd.

²⁹ Tarihleme konusundaki tartışmalar için özellikle bkz. Strocka 1999, 307 vdd.

³⁰ Replikler konusunda özellikle bkz. Andrae 1974.1, 61 vdd. Lev. 48vdd.

³¹ Bammer vd. 1974, 34vd.

izi mevcuttur. Buna göre fragmentin bir zemine yapışık olduğunu savlamak olasıdır. Bu küçük parça ile yine bir yontu grubundan söz etmek olasıdır. Kaslı vücut, sakal, kolların yukarı doğru hareketi, bacakların birbirine yapışık durması ve yontunun arkadaki bir zemine yaslandığını gösterir kopma izi bize Marsyas yontusunu anımsatmaktadır³².

Bilindiği gibi Marsyas Apollon ile şanssız bir müzik yarışmasına girişmiş, kaybedince de ceza olarak bir İskitliye canlı canlı derisi yüzdürtülmüştür³³. Orijinali yine Hellenistik dönem yaratısı olan grup³⁴, Roma çağında beğeni ile kopya edilen tipler arasında yer almaktadır³⁵. Söz konusu kopyalardan birisi böylece Smyrna Agorası'nda karşımıza çıkmaktadır.

Salt vucüt olarak korunduğu için tarihleme konusunda fazla birşey söylemek zor. Ancak özellikle karın kasları yine İzmir Agorası'nda bulunmuş olan ve Marc Aurel dönemine tarihlediğimiz 34 numaralı Poseidon kabarması ile karşılaştırılabilir³⁶. Bu nedenle Marsyas fragementimizi de Antoninler dönemine yerleştirmek istiyoruz.

Yayınlanmamış

D. Çocuk Heykelleri

13 - Kazla Oynayan Çocuk

Resim: 25

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. 02.A. 1-31

Ölçüler: Y: 58 cm G: 38 cm D: 32 cm

İri kristalli beyaz mermerden oturan çocuk yontusu. Sağ kol omuzdan, sağ bacak kalçadan, sol ayak bilekten sonra eksiktir. Kazın boyun kökünden itibaren başı kopmuş ve eksik. Kaidenin sağ yarısının tamamı kayıptır. Yüzeyde yer yer etkili aşınma ve çarpımlar dışında iyi korunmuş.

³² Örnek olarak bkz. Στεφάνιδου-Τιβέριου 1998, 227 vdd. – Maderna-Lauter 1999, 115 vdd. lev. 27 vdd.

³³ Roscher 1894-1897, 2439 vdd.

³⁴ Örnek olarak bkz. Bieber 1961, 139 res. 562 vdd.

³⁵ Roma çağı replikleri için özellikle bkz. Meyer 1987, 11 vdd. Çok yakın benzer bir örneği Hierapolis tiyatrosunun sahne binasındaki kabartmalarda bulunmaktadır: D'Andria – Ritti 1985, 58 vdd. Lev. 18.1

³⁶ Özellikle krş. Marc Aurel portreleri: Wegner 1939, 45 lev. 26.

Sağ kolun koptuğu yerde bulunan dübel deliği, kolun orijinalde de onarım gördüğüne işaret etmektedir.

Zemin üzerinde oturur şekilde betimlenmiş olan etine dolgun çocuk, sol eli ile yanında duran kazdan destek alarak öne doğru bir miktar hamle yapmış. Sol bacak dizden kırılarak arkaya doğru uzatılmıştır. Vücut hafif kendi soluna doğru dönmüştür. Omuz üzerinde korunan kol izinden anlaşıldığı kadarı ile sağını ileri doğru uzatmaya çalışmaktadır. Böylece önünde duran bir nesneye ulaşmak çabası içinde gibidir. Gözlerin yukarı doğru bakması, ağzın yarı açık duruşu bu gayreti yüz ifadesine de yansıtmıştır. Yüzün dolgun yapısı, boynun altındaki yağ torbaları, karın üzeri yağ kıvrımları heykelimize iyi beslenmiş bir çocuk görüntüsü vermektedir. Çocuk anatomisine uygun olarak işlenen kocaman baş dar omuzların arasına gömülmüş gibi durmaktadır. Baş üzerinde seyrek işlenen saç bukleler şeklinde durmaktadır. Alın üzerinde geniş bir alan henüz açıktır. Ama başın üzerinde yer alan saç küçük bir tutam şeklinde toplanarak birbirine bağlanmıştır. Yüz yuvarlak bir forma sahiptir. Göz kapakları etli ve keskin hatlarla göz kürelerinden ayrılmıştır. Etine dolgun yanaklar küçük çenenin yanlarından aşağı doğru sarkmıştır. Yanaklar arasında kısa ve geniş bir burun yer almaktadır. Etli dudaklara sahip ağız olabildiğince açıktır. Bu görüntüsü ile yaklaşık 15 aylık bir çocuğa ait olmalıdır.

Etkili patina ve aşınma nedeni ile heykelimizin ne zaman yontulmuş olduğunu tahmin etmek zordur. Ancak 20. yüzyılın başlarında Ephesos Liman Gymnasiumu'nda bulunarak Viyana Sanat Tarihi Müzesi'ne götürülen çocuk heykeli ile Smyrna çocuğu arasında hem zaman stili, hem de işçilik açılarından çok yakın bir benzerlikler bulunmaktadır³⁷. Daha iyi durumda korunmuş olan Ephesos kopyası haklı nedenlerle 2. yüzyıl içerisine tarihlenmiştir³⁸. Saç tuvaleti, yüz ve vücut kaslarının işçiliği stil olarak her iki heykeli birbirine yaklaştırmaktadır. Bu nedenle Smyrna heykelini de İ.S. 2. yüzyıl içerisine yerleştirmek istiyoruz.

Ancak bu kopyalar Roma çağında yaratılan orijinal bir prototipe ait olmamalıdır. Çünkü bu tipteki çocuk heykelleri özellikle erken Hellenistik çağda moda olmuş ve çok değişik varyasyonları birbiri ardına yaratılmıştır³⁹. Bu nedenle bizim çocuk heykeli de, Epehsos kopyası gibi,

³⁷ Herzog 1903, 228 res. 122-123. – Knörle 1973, 1vdd.

³⁸ Oberleitner - Lessing 1978, 109 vd. Nr. 147 res. 88.

³⁹ Vorster 1983, 89 vdd. – Rühfel 1984, 258 vd. res. 110.

İ.Ö. 3. yüzyılda yaratılan bronz bir orijinalin kopyası olmalıdır⁴⁰. Heriki kopya arasındaki çok yakın benzerlik, bunların aynı orijinalin birer repliği olduğunu düşündürmektedir.

Yayınlanmamış

14 - Köpekli Çocuk Torsosu

Resim: 26

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 40

Ölçüler: Y: 31,5 cm G: 24 cm D: 19 cm

İnce kristalli beyaz mermerden çocuk yontusu. Sadece üst gövde korunmuş. Baş ve bacaklar kırıktır. Heriki kol da dirsekten sonra kopmuş ve eksiktir. Köpeğin başı, ön bacakları ve kuyruğu kayıptır. Sol arka bacağına üzerinde kopma var. Yüzeyde çarpmalar dışında iyi korunmuştur.

Heykelde sol kol altına sıkıştırdığı köpekle ayakta duran iyi beslenmiş bir erkek çocuk betimlenmiştir. Karın ve kalça kaslarının hareketinden anlaşıldığı kadarı ile vücut sol bacağı üzerinde durmakta ve hafif sağına doğru eğildikten sonra soluna doğru dönmektedir. Sağ ayak bir miktar yan tarafa atılmış olmalıdır. Korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile sağ kol dirsekten kırılarak köpeğe doğru uzatılmıştır. Köpeğin vücudunun ön altında bulunan ize göre sağ eli büyük bir olasılıkla köpeğin üzerinde olmalıdır. Böylece heriki eli ile köpeği sıkıca kavramış bir kompozisyon ortaya çıkmaktadır. Vücudun görünüşünden 5–6 yaşlarında bir çocuğun resmedildiği söylemek mümkündür.

Köpeği ile oynayan çocuk konusu da özellikle İ.Ö. 3. yüzyıldan başlayarak heykel sanatının sevilen tiplerinden birisi olmuştur⁴¹. Salt torso olarak korunduğu için heykelimizi tarihlendirmeye yarayacak herhangi bir ipucuna sahip değiliz. Chr. Voster'in yayınladığı bir heykele göre, bizim torsoya benzer bir diğer Roma çağı kopyası Paris Rodin Müzesi'nde bulunmaktadır⁴². Paris kopyası da bizim heykelde olduğu gibi torso şeklinde

⁴⁰ Bu konuda özellikle bkz. Knörle 1973,13 vdd.

⁴¹ Örnek olarak bkz. Pfuhl - Möbius 1979, Kat. Nr. 37, 98, 114, 116, 118, 131, 136 vdd. – Vorster 1983, 89vdd. Lev. 18.1 ve 20. 1, 3.

⁴² Env. Nr. 357. Vorster 1983, 166 dipnot 556 lev. 20.3

korunmuştur. Bu nedenle Paris heykelinin yaratıldığı tarih konusunda da fazla bir yorumda bulunulmamıştır. Bir önceki çocuk heykelini anlatırken vurguladığımız gibi özellikle erken Hellenistik dönem yarattığı olan çocuk heykelleri Roma çağında sık olarak kopya edilmişlerdir⁴³. Aralarında olan yakın benzerlikler nedeni ile olasılıkla Paris ve Smyrna kopyaları aynı Hellenistik dönem orijinalinin birer Roma çağı repliği olmalıdırlar.

Yayınlanmamış

E- Tanrı ve İdeal Heykeller

15 - Apollo Sauroktonos (?)

Resim: 27

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 30

Ölçüler: Y: 37 cm G: 21 cm D: 15 cm

İnce grenli beyaz mermerden delikanlı torsosu. Omuz ile kalça arası üst vücut korunmuş. Baş, sağ bacak baldıra kadar ve sol bacağın hemen hemen tamamı eksiktir. Sol kol omuzdan, sağ kol ise dirsekten sonra yok.

Kalça hareketlerinden anlaşıldığına göre vücut sağ bacak üzerinde, sol bacak hafif öne atılmıştır. Sağ omuz aşağı doğru düşürülerek vücut soluna doğru hafif döndürülmüştür. Sağ kol göğüs üzerinde dirsekten kırılarak göğüslerin arasından geçecek şekilde yukarıya doğru kaldırılmıştır. Arkada tam bel üzerine gelecek bölümün üzerinde iç bükey bir girinti mevcuttur. Bu bölüm keski ile sol kalça üzerine kadar raspanmıştır. Bu tür traşlamalar genellikle mimaride üst üste gelen taşların birbirleri ile iyi örtüşerek kaymamaları için yapılmaktadır. Bir heykelde bu durumu açıklamak zor; ya heykel dikildiği yerde yanlara doğru devrilmemesi için arkasındaki duvara iyice yanaştırıldı, ya da daha sonraki bir dönemde mimari malzeme olarak kullanıldı. İkinci öneri daha mantıklı gibi durmakta.

Torsomuzun korunan bölümlerinden anlaşıldığı kadarı ile sağ omuz soluna göre daha aşağıda, kalça ise sağına doğru biraz dışarıda. Böylece vücut sağına doğru bir yay çizmiştir. Sağ kolun göğüs üzerinde korunan izine göre, sağ kolu sol yanına doğru uzatılmıştır. Sol omuzdaki kırık ise sol kolun yana doğru uzatıldığını göstermektedir. Bu hareket tarzı bize

⁴³ Andrae 1976, 299 vdd.

Praxiteles'in Apollon Sauroktonos heykelini hatırlatmaktadır⁴⁴. Bilindiği gibi yaklaşık olarak İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarında yaratılan ve homoseksüel ideal erkek vücudunun temsilcilerinden birisi olan bu tip, Roma döneminde sevilerek kopya edilen heykeller arasında yer almıştır⁴⁵. Torsoya ait ön tipin İ.Ö. 4. yüzyıl içinde aranması gerektiğini gösterir bir diğer örnek İ.Ö. 300 civarına tarihlenen Lilaia'dan delikanlı heykelidir⁴⁶. Torsomuz, korunduğu kadarı ile sağ omzunun hafif aşağı düşürülerek solunu yukarı doğru kaldırılması, sağ kolun sol yana doğru hareketi, vücudun sağ bacak üzerinde durması ve sol bacağın ileri doğru hareketi gibi özelliklerle Lilaia'dan delikanlı heykeline yakın benzerlikler göstermektedir.

Yayınlanmamış

16 - İdeal Kadın Başı (Aphrodite ?)

Resim: 28-30

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02. A. 1- 264

Ölçüler: Y: 35 cm G: 20 cm D: 23 cm

Çene altına kadar Y: 14 cm Kulaktan kulağa G:12.5 cm

İri kristalli beyaz mermerden kadın başı. Burun ve sol kulak üzerinde kopma, sol yanak üzerinde çarpmalar dışında iyi korunmuş.

Baş, boyun altındaki dışbükey kavisten anlaşıldığı gibi daha önceden yontulmuş bir gövde üzerine yerleştirilmek üzere yontulmuştur. Cepheden işlenen baş, hafif soluna doğru eğiktir. Saçlar alın ortasından ayrılıp her iki yana doğru taranmış, yanlardan kendi içinde parçalanan iri bukleler halinde içe doğru kıvrılarak başın arkasında topuz yapılmıştır. Saçın bir bölümü ise başın üzerine doğru yükseltilerek Aphrodite düğümü olarak bilinen fiyonk şeklinde tutturulmuştur. Boyun etrafında bukleler şeklinde saç tutamları, kulaklarının önünde ise birer adet saç zülüfü yer almaktadır. Saç detaylarında yoğun olmamak üzere matkap kullanılmıştır. Yüz dolgun ve etlidir. Göz kapakları etli ve göz küresinden ayrılmıştır. Kaşlarla göz kapağı keskin bir hat ile birbirinden ayırt edilmiştir. Burun kısa ve geniştir. Dudaklar etli, ağız küçük işlenmiştir. Ağız kenarlarında matkapla açılan

⁴⁴ Stewart 1990, 178 res. 509.

⁴⁵ Maderna-Lauter 1990, 358 vd. res. 223.

⁴⁶ Karusu 1969, 184 lev. 63. – Vorster 1983, 355 Nr. 67 lev. 6.4-5.

gamzeler bulunmaktadır. Dudakların altında güçlü bir çene yer almıştır. Boyun üzerinde tek sıra boyun gerdanı vardır. Boynunda bir kolyenin izleri görülmektedir.

Dolgun ve prüzsüz yüz hatları, keskin yüz çizgileri, karakersiz bir ifade ve idealize edilen görüntü nedeni ile baş, her ne kadar hazır bir yontu için hazırlanmış olsa da, bir portre olmamalıdır. Saç tuvaleti Villa Borghese'den Venüs Genetrix yontusunda olduğu gibi genellikle Aphrodite'ye özgüdür⁴⁷. Bu nedenle Smyrna başı bir portreden çok, Venüs veya ona yakın bir Nymphe heykeli için hazırlanmış olmalıdır.

Etili yuvarlak yüz, dolgun saç bukleleri, bukleleri birbirinden ayırmak için kullanılan matkap 10 numaralı Nymphe başı ile yakın benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Hadrian dönemi bu eser için uygun bir tarih olacaktır.

Yayınlanmamış

17 - Aphrodite Anadyomene

Resim: 31

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 02.A.1-146

Ölçüler: Y: 11,5 cm G: 6 cm D: 4,5 cm

İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermerden bir kadına ait figürin. Omuz kalça arası korunmuştur. Boyundan başlayarak baş ve omuzlardan itibaren kollar eksiktir. Yüzeyde etkili aşınma mevcuttur.

Cepheden, üst vücudu çıplak işlenmiş figürin, kalça hareketine göre vücut ağırlığı sol bacak üzerindedir. Sağ kol doğrudan yukarı doğru kalkırken, solu dirsekten kırıldıktan sonra yukarıya doğru çevrilmiş. Diğerine göre daha yukarıda olan sağ göğüs de sağ kolun yukarıya doğru kaldırıldığıнын bir diğer işaretidir. Boyunda korunan izlere göre baş sağına doğru dönüktür. Kalçaların altından öne doğru yükselip burada kasıkların üzerine gelecek şekilde kalın bir düğüm ile bağlanan bir manto giymiştir. Manto vücudun altını örterken, üst tarafı tamamen çıplak bırakmıştır.

⁴⁷ Örnek olarak bkz. Bieber 1977, 46 res. 126. Diğer örnekler için bkz. LIMC II (1984), 52 vd. Nr. 409-411 lev. 38-39 ve 81 Nr. 725 lev. 72.

Sözü edilen tanımlama orijinali erken Hellenistik dönemde yaratılan Aphrodite Anadyomene tipine benzemektedir⁴⁸. Tip özellikle Roma çağında oldukça rağbet görmüş olacak ki, çok sayıda repliği mevcuttur. Korunduğu kadarı ile bir tarih tahmininde bulunmak oldukça zordur.

Yayınlanmamış

18 - Yarı Çıplak Aphrodite

Resim: 32

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 02.A.1-280

Ölçüler: Y: 13 cm G: 8 cm D: 6 cm

İnce kristalli beyaz mermerden kadın figürünü. Belden aşağı olmak üzere dizlere kadar olan bölüm korunmuştur. Sol tarafta bel üzerinde kopma vardır. Elbise kıvrımlarında çarpma görülmektedir.

Korunduğu kadarı ile çıplak olarak işlenen bir diğer kadın figürünü. Manto sol kalça üzerinden gelip, sağ taraftan bele sarıldıktan sonra, sağ bacak üzerinden aşağıya doğru bırakılmış. Tam bacak arası üzerine gelecek şekilde manto ucunda aşınma olması, manto ucunun sağ elle buradan tutulduğuna işaret etmektedir.

Bu tipin prototiplerini yine Hellenistik çağ Aphrodite'leri arasında bulmak olasıdır. Kazı buluntulara göre Helenistik çağa ait çok sayıda benzer örnek Atina ve Delos'ta üretilmiştir⁴⁹. Figürümüz Hellenistik çağın beğenilerek üretilen bu tipinin Roma çağı kopyalarından birisi olmalıdır. Korunma durumu yine bir tarih önermemize engel teşkil etmektedir.

Yayınlanmamış

19 - Knidos Aphroditesi

Resim: 33

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 03.A.1-81

Ölçüler: Y: 13 cm G: 8 cm D: 7,5 cm

⁴⁸ Örnekler için bkz. Bieber 1977, 64 res. 220 vdd.

⁴⁹ Örnekler için bkz. Bieber 1977, 65 res. 230-232.

İnce kristalli beyaz mermerden kadın torsosu. Bel ile diz arası bölüm korunmuş. Sağ kalça üzerinde, sol bacak ile bacak arasının birleştiği yerde bir destek çıkıntısı ve sol baldır üzerinde ele ait izler bulunmaktadır.

Korunduğu kadarı ile cepheden görülecek şekilde ayakta olan vücut sağ bacak üzerinde durmakta. Sol bacak biraz öne doğru atılmış. Sol bacak ile bacak arasının kesiştiği noktada sağ ele ait izler bulunmakta. Buna göre figür sağ eli ile cinsel organını kapatmaya çalışmaktadır. Sol yanda bir destek çıkıntısı bulunmaktadır. Bu destek uzantısı sol yanda bulunan bir objeye işaret etmektedir.

Figürinimize benzer çok sayıda örnek serbest yontu veya kabartma olarak Delos kazılarında bulunmuştur⁵⁰. Geç Hellenistik çağa tarihlenen bu örneklerden hareketle figürinimizin ilk olarak Praxiteles tarafından yaratılan ve literatüre ‘Knidos Aphroditesi’ olarak geçen heykelin minyatür bir kopyası olduğunu söylemek olasıdır. Bu Aphrodite tipi Roma çağında orijinaline en fazla sadık kalınarak yontulan kopyalar arasında yer almaktadır⁵¹. Tipin korunan en iyi kopyası Roma Vatikan Müzesi’nde bulunmaktadır⁵². Böylece yine Roma döneminde beğenilerek kopya edilen tiplerden birisi Smyrna Agorası’nda karşımıza çıkmış olmaktadır.

Yayınlanmamış

20 - Venüs Felix?

Resim: 34

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr: 02. A.1-160

Ölçüler: Y: 12 cm G: 13 cm D: 6 cm

İnce kristalli beyaz mermerden Aphrodite figürünü. Omuzlardan bele kadar üst vücut korunmuş. Karnın sol yarısı üzerinde göğüslere doğru giden bir çatlak mevcuttur. Sol omuz, göğüsler ve karnın sol tarafı üzerinde çarpmalar var. Sağda yaklaşık kol ile omuzun birleştiği noktada bir destek izi korunmuş.

Figürinimizde sol omuz yukarı kaldırılırken, sağ taraf aşağı doğru düşürülmüş. Karın ve bel çizgisi de sol yanın bir miktar yukarıda durduğunu

⁵⁰ LIMC II (1984), 51 Nr. 396 ve 400 lev. 37.

⁵¹ Ridgway 1984, 9 lev. 22.

⁵² LIMC II (1984), 50 vd. Nr. 391 lev. 36. – Geominy 2005, 99 vd.

onaylamakta. İzlerden anlaşıldığı kadarı ile heriki kol da aşağıya doğru bırakılmış. Sağ omuz üzerinde korunan destek çıkıntısı ve sol omuz üzerinde boydan boya kopma izinin nedeni boynun heriki yanından aşağı doğru bırakılan saçlar olmalı. Vücudun altının da üst taraf gibi çıplak olup olmadığı konusunda bir yorumda bulunmak zordur.

Ancak Roma çağından günümüze ulaşan örneklere göre⁵³, özellikle omuz üzerine düşürülen saçlardan hareketle, figürinimizin Roma döneminde sevilerek çoğaltılan Venüs Felix tipinin kopyalarından birisi olduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

21 - Eros Hypnos?

Resim: 35

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-173

Ölçüler: Y: 16 cm G: 12 cm D: 15 cm

İri kristalli beyaz mermerden uyur şekilde resmedilmiş çocuk yontusu. Yüzün sadece sol yarısı korunmuş. Kırık çene altından başlayıp dudaklar, burun ve sol göz üzerinden geçmekte. Sol kol hemen hemen omuzdan sonra kırık ve kayıp. Yüzeyde yer yer çarpmalar var.

Arkada omuz kürekleri üzerinde korunan kanat izlerine göre bu yontu ile bir Eros temsil edilmiş olmalıdır. Sağ elini omuzun üzerine koyup başının altına yastık yaparak ayakta uyur şekilde betimlenmiştir. Uzun saçları bukleler halinde elinin üzerinden geçmektedir.

Mermerden yontulmuş ayakta dururken uyuyakalan benzer örnekler Sparta⁵⁴ ve Selanik'te⁵⁵ var. Bailey'e göre Knidos üretimi olması gereken pişmiş toprak kandiller üzerinde de tipin betimlendiği örnekler bulunmakta⁵⁶. Bu örneklerden hareketle parça olarak korunan heykelimizi tamamlamak olasıdır.

Eros bu tipte çıplak olarak cepheden durur şekilde ayakta betimlenmektedir. Sol yanında ayakta uyurken düşmemesi için meşale şeklinde bir

⁵³ LIMC II (1984), 78 vd. Nr. 696-698 lev. 69 vd.

⁵⁴ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ 1968, 151 lev. 102.γ. Y: 58 cm.

⁵⁵ LIMC III (1986), 817 Nr. 791 lev. 654 sv. Eros. Selanik. İ.S. 2-3. yüzyıl.

⁵⁶ Bailey 1975, 67 vdd. Lev. 26.1. İ.S. geç 1. - erken 2. yüzyıl.

destek yer alır⁵⁷. Eros bu tipte Hypnos-Somnus sıfatı ile saygı görmektedir. Bunun başlıca iki anlamı vardır: haşhaş benzeri bir sakinleştirici yardımcıyla şifa bulmak amacıyla uzun süre uyutulmak veya uzun sürecek ancak, bir gün uyanılacak ölüm uykusuna dalmayı sağlamaktır⁵⁸. Anlaşıldığı kadarı ile Smyrna fragmentinde sol kol aşağı doğru gövdeden ayrılmaktadır. Ancak kol ile göve arası boş değil. Buraya olasılıkla sivri uçlu bir destek girmektedir. Benzer örneklerden hareketle⁵⁹, Eros burada yanan bölümü aşağıya doğru çevrili olan bir meşaladen destek alıyor olmalı. Bu durumda fragmentimizin Aphrodite ile değil de, Asklepios ile ilişkili bir anlam taşıdığı düşünmek olasıdır. Bu heykel ile ölüm uykusu değil de, büyük bir olasılıkla şifa bulmak amacıyla yatılan derin uyku temsil edilmiş olmalıdır⁶⁰. Çünkü Agora'da sağlıkla yakından ilişkili tanrı Asklepios'a ait de örnekler bulunmaktadır.

Figürümüzün saç tuvaletinden hareket ederek, İ.S. 1. yüzyılda yaratıldığını söylemek olasıdır.

Yayınlanmamış

22 - Asklepios ve Telesphorus

Resim: 36

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02. A. 1- 161

Ölçüler: Y: 20 cm G: 10 cm D: 7 cm

İnce grenli beyaz mermerden yüksek kabartma. Yanındaki yılan sarılı olan asaya dayanmış olarak ayakta duran erkeğin başı, dirsekten itibaren sağ kolu, asasının üst gövde bölümü eksiktir. Destek şeklinde sol bacağına yaslanan daha küçük boyuttaki erkeğin ise omuzdan yukarısı kopmuş. Kırık izlerinden anlaşıldığı kadarı ile kabartma kendi sağına doğru devam etmekte. Yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmekte.

Diğerine göre çok daha büyük işlenmiş olan erkek cepheden ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerinde, sağ bacak

⁵⁷ Örnek olarak bkz. LIMC LIMC III (1986), Nr. 118 lev. 686 (Eros olarak) veya LIMC V (1990), Nr. 41 lev. 408 (Hypnos-Somnus olarak).

⁵⁸ Söldner 1986, 96 vdd. – Şahin 2004, 736 vd.

⁵⁹ LIMC V (1990), Nr. 12 lev. 404, Nr. 87-87 lev. 412, Nr. 91 lev. 413.

⁶⁰ Hypnos-Somnus'un Asklepios ile betimlendiği örneklerin varlığı bu savımızı desteklemektedir. Ayrıca bkz. LIMC V (1990), Nr. 146 lev. 417.

ise hafif yandadır. Vücut belden hafif sağına doğru eğilmiş, sağ yanında yılanın sarıldığı bir asadan destek almaktadır. Sağ kol manto dışında olmak üzere yan aşağıda. Solu ise mantonun altında kalacak şekilde kalçadan destek almakta. Mantonun ucu sol omuzdan gelip, sağ kolun altından geçtikten sonra karın üzerinden düz bir çizgi şeklinde sol kola doğru ilerleyip, kola bir defa sarıldıktan sonra vücudun yanından aşağı doğru inmektedir. Sol yanında daha küçük boyutta olmak üzere bir kaide üzerinde, cepheden ayakta durur şekilde işlenmiş olan bir erkek yer almaktadır. Kapüşonlu yekpare bir manto giymiştir⁶¹.

Yılana sarılı bir asadan destek almış olması bu erkeğin tanrı Asklepios olduğunu göstermektedir. Sol yanında daha küçük boyutta işlenen delikanlı ise kapüşonlu manto nedeniyle Telesphorus olmalıdır⁶². Kabartmanın her iki yandan eksik olması, benzer örnekler göz önüne getirildiğinde⁶³, Hygieia'nın burada üçüncü bir kişi olarak yer almış olabileceğini düşündürmektedir. Asklepios'un Telesphorus ile birlikte betimlendiği bir grubun yer alması Smyrna Agorası buluntularını daha da ilginç hale getirmektedir. Çünkü benzer kabartmalar daha çok Trakya Bölgesi'nde karşımıza çıkmaktadır⁶⁴.

Telesphoros geç Hellenitik çağdan başlayarak Asklepios'un etrafında gözükmeye başlayan bir şifa demonudur⁶⁵. Pausanias'ın rivayetlerine göre Telesphoros'un Pergamon ile çok sıkı ilişkileri söz konusudur⁶⁶. Hatta orada Asklepios ve Hygieia ile birlikte saygı görmüştür. Smyrna'nın Pergamon'a yakınlığı düşünülürse, olasılıkla kült Trakya yerine Pergamon'dan gelmiş olmalıdır.

Kabartma üzerinde yeralan grup bir örneği Paris Louvre Müzesi'nde bulunan serbest yontunun minyatür kopyalarından birisi olmalıdır⁶⁷. Kötü korunma durumu nedeni ile tarih konusunda, Roma çağı kopyası olması dışında, fazla bir yorumda bulunmak olası değildir. Ancak Telesphorus'un Antoninler çağından başlayarak betim sanatında sık sık Asklepios'un

⁶¹ LIMC VII (1994), 870 vdd. bkz. Telesphoros lev. 602 vdd.

⁶² Telesphorus'un da hastalıkları iyileştiren bir gücünün olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca bkz. Simon 1990, 24.

⁶³ Benzer örnekler için bkz. Schörner 2003, 47 vd. Lev. 23.1-2

⁶⁴ LIMC II (1984), 898 vdd. bkz. Asklepios in Thracia Nr. 15 vdd. lev. 667 vd.

⁶⁵ Roscher 1916-1924, 309 vdd. bkz. Telesphoros I (J. Schmidt).

⁶⁶ Pausanias 2, 11, 7.

⁶⁷ LIMC VII (1994), 873 Nr. 38 lev. 603.

yanında yer alması⁶⁸, bizim kabartmamızın da bu çağda yaratılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Yayınlanmamış

23 - Hermes Hermes

Resim: 37-38

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-157

Ölçüler: Y: 27 cm G: 14 cm D: 20 cm

Çene altına kadar Y: 18,5 cm Kulaktan kulağa G: 11 cm

İri kristalli beyaz mermerden sırsırta vermiş şekilde duran ikili baş. Boyundan aşağısı olmak üzere kaide bölümünün tamamı eksiktir. Kulaklar arasından omuz üzerine indirilen saç öbeklerinin ucunda kopma. Yüzeydeki önemsiz çarpmalar dışında iyi korunmuştur.

Üstüste üç sıra halinde alın üzerinde yükselen saç bukleleri başın ön kısmını bir çelenk gibi çerçevelemiştir. Saç bukleleri kendi içinde dönen spirallerden oluşmaktadır. Alın üzeri saçlar bu hali ile yaş pasta üzerine sıkılan krema gibi başı çevrelemektedir. Kulaklar arasından omuz üzerine doğru indirilen kalın iki saç buklesi bulunmaktadır. Yüzü aşağı doğru incelen bir sakal kuşatmıştır. Sakal bukleleri yukardan aşağı doğru üç sıra halinde ve üstten aşağıya doğru her sıra birbiri üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Sakal bukleleri genelde hep aynı yöne doğru döndürülerek nokta spiraller şeklinde sonlandırılmışlardır. Bıyık sakal üzerine doğru indirilmiş, bıyık uçları sakal üzerinde sakalla kaynaştırılmıştır.

Sırt sırta yerleştirilen başlar, alın üzerindeki üst üste saç bukleleri ve sakalın yapısına göre bu grubun Hermes Hermes olduğu savlamak olasıdır. Hermeler genellikle bir kaide üzerinde duran büst şeklinde tek baş olarak karşımıza çıkar. Yaygın olmamakla birlikte, Smyrna örneğinde olduğu gibi, ikiz olarak da karşımıza çıkabilmektedirler⁶⁹. A. Giunlia'nın saptamalarına göre, ikiz şekilde grup olarak dikilen Hermeler başlıca Hermes, Dionysos, Satyroi, Ammon, Tritone, Herakles ve Aphrodite tiplerinde tasvir edilmişlerdir⁷⁰. Ancak Smyrna grubu, saç ve sakal yapısı

⁶⁸ Simon 1990, 24.

⁶⁹ Giunlia 1983, passim.

⁷⁰ Giunlia 1983, 33.

nedeni ile Hermes Hermes'i ikonographisine daha yakın durmaktadır. İkiz Herme ile ruh ve beden, iyilik ve kötülük, cahillik ile bilgelik gibi birbirine zıt anlamlar ifade eden karakterler temsil edilebileceği gibi⁷¹, İstanbul'dan iki ikiz Herme kaidesi üzerinde yer alan yazıtta da değinildiği gibi, şans getiren bir fonksiyona da sahip olduğu düşünülebilir⁷².

Pergamon ve Epheos'da bulunan Hermes Hermeslerinin kaideleri üzerinde bulunan yazıtlara göre⁷³, ilk Hermes Hermes'i ünlü heykeltraş Alkamenes tarafından yaratılmıştır⁷⁴. Orijinali kayıp olsa daha sonraki dönemlerde yapılan kopyalardan tanıdığımız Hermeler, buldukları kentlere göre değişik tip ve isimlere ayrılmaktadırlar: Bergama Tipi, Ephesos Tipi vb.⁷⁵. Tartışmaların merkezinde yer alan ve merak konusu olan konu, hangi tipin Alkamenes tarafından yaratılan orijinale daha çok yakın olduğudur⁷⁶. Smyra ikiz Hermeleri stilize edilmiş saç ve sakal yapısı ile bu tartışmanın dışında kalmaktadır. Ancak üst üste üç sıra bigudilenmiş gibi duran ve başın üzerini taçlandıran saç yapısı, dar ve uzun yüz, göz yuvarlaklarından ayrılmış etli göz kapakları, aşağıya doğru genişleyen burun yapısı, etli ve aralık dudaklar, uçları spiral şeklinde dönen üç sıra halindeki sakal yapısı, sakal ile bıyığın kaynaşma şekli, sakal ve bıyık kıllarının usta kalemi ile çiygisel oluşturulması İ.Ö. 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Delos Hermes Hermes'i ile çok yakın benzer özellikler arz etmektedir⁷⁷. Bu nedenle Smyra Hermesinin Geç Hellenistik bir orijinalden kopya edildiğini düşünüyoruz.

Hermelerin saç ve sakallarında matkap hemen hemen hiç kullanılmamıştır. Saç ve sakal bukleleri sivri uçlu keski ile çizgisel olarak gösterilmiştir. Sakalı oluşturan bukleler matkap kullanılmadığı için yalın bir görünüme sahiptir. Göz kapakları etli ve keskin hatlarla göz yuvarlaklığından ayrılmıştır. Göz pupillesinin işlenmesinde matkap kullanılmıştır. Sakalda henüz matkabın kullanılmaması ve göz bebeğinin matkapla işlenmesi

⁷¹ Giunlia 1983, 54vdd.

⁷² Giunlia 1983, 59 ve 214vd. Kat. Nr. 54-55. Bu konuda ayrıca bkz. Marcadé 1952, 596vdd.

⁷³ Özgan 1997, 157vd.

⁷⁴ Özgan 1997, 156 dipnot. 6.

⁷⁵ Özgan 1997, 157 vdd. (kaynakça ile birlikte). Daha ayrıntılı bilgi için bkz. LIMC 5 (1990), 298 bkz. Hermes Nr. 47 vdd. (G. Siebert).

⁷⁶ Özgan 1997, 166 vd.

⁷⁷ LIMC 5 (1990), 299 Nr. 69 lev. 203.

Roma Vatikan Müzesi'nden bir Hadrian portesinde görülebileceği gibi⁷⁸, geç Hadrian dönemi portrelerinin karakteristik özellikleri arasında karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Smyrna ikiz Hermes Hermes için 130 civarı bir tarihi önermek istiyoruz.

Yayınlanmamış

24 - Priapos

Resim: 39

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-118, 02.A.1-118A

Ölçüler: Toplam Y: 24 cm G: 8 cm

İri grenli, gri damarlı beyaz mermerden erkek yontusu. İki parçadan oluşmaktadır; kırık karın üzerini paralel geçmektedir. Baş, gövdenin üst bölümü, sol kalça ve ithyphallik erkeklik organı korunmuş. Sağ kol, sol bilek ve kalçadan aşağı bacaklar eksik. Korunma şekli nedeni ile belden aşağısının bacak mı, yoksa Hermes Hermelerinde olduğu gibi kaide mi olduğunu bilemiyoruz⁷⁹.

Smyrna Agorası buluntuları içerisinde ilginç örneklerden birisidir. Kaba bir işçiliğe sahiptir. İki ucunu göğüs üzerinde bağladığı bir manto giymiştir. Manto başla birlikte üst vücudu örtmekte. Başın üzerinde sarmaşık çiçeğinden oluşan bir çelenk vardır. Sol eli ile mantonun kenarını yukarıya doğru kaldırarak ithyphallik erkeklik organını göstermeye çalışmaktadır.

Başın üzerindeki meyve çelengi, mantoyu sarış şekli ve manto altından dışarı taşan ithyphallik erkeklik organını nedeni ile burada tanrı Priapos betimlenmiş olmalıdır. Geleneğe göre, Dionysos ile Aphrodite'nin çocukları olarak Lampsakos'da dünyaya geldiğine inanılan Priapos, ithyphallik erkeklik organı ile bolluğu ve bereketi simgelemektedir⁸⁰. Herşeyden önce seksten alınan zevki niteleyen tanrı, ayrıca doğada bitkileri ve hayvanları hırsızlardan, köpeklerden ve kuşlardan korumaktadır. Tarentli Leonidas'ın rivayetine göre ise Priapos aynı zamanda denizde yolculuk yapan kişileri

⁷⁸ Wegner 1956, 62 vd. lev. 26.a, 27, 28.a.

⁷⁹ Her iki şekilde de resmedilebilmektedir. Ayrıca bkz. LIMC Suppl. (1997), 1028 vdd. Bkz. Priapos (W.-R. Megow), passim.

⁸⁰ LIMC Suppl. (1997), 1028 vdd. Bkz. Priapos (W.-R. Megow). Priapos'un ikonographisi üzerine ayrıca bkz. Megow 2000, 365 vdd. – Kastenmeier 2001, 301 vdd.

ve balıkçıları da korumaktadır⁸¹. Agora'da aynı zamanda balık alışverişi yapıldığına göre, Priapos burada büyük bir olasılıkla balıkçılar tarafından saygı görmüş olmalıdır.

Matkap kullanılmadan usta klemi ile oluşturulan saç ve sakal bukleleri, sakalın stilize görünümü, matkapla işlenen göz puilleleri 23 numaralı ikiz Hermes Hermemizin stili ile hem zaman, hem de usta birliği gösterecek kadar yakın bir ilişki içerisinde. Bu nedenle Priapos da ikiz Hermeler gibi bir geç Hadrian dönemi çalışması olmalıdır.

Yayınlanmamış

25 - Herakles

Resim: 40

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-267

Ölçüler: Y: 35,5 cm G: 18,5 cm D: 10 cm

İnce kristalli beyaz mermerden erkek yontusu. Alınla birlikte başın büyük bir bölümü, pazudan itibaren sağ kolu, omuzdan itibaren sol kolu, dizden aşağı sağ bacağı ve kalçadan itibaren sol bacağı eksiktir. Sağ yanak üzerinde derin bir yarıklık çekmektedir. Sol omuz üzerinde asılı duran aslan postunun başa ait bölümü kopmuştur. Arkada sağ yanda tam belin üzerine gelecek şekilde çarpma. Yüzeyde etkili bir aşınma çekmektedir.

Sol omuz üzerinde asılı duran aslan postu nedeniyle bu heykelimizde Herakles söz konusudur. Herakles cepheden, sağ ayağının üzerinde durur şekilde ayakta ve çıplak olarak betimlenmiştir. Sol bacak bir miktar öne atılmış gibi durmaktadır. Vücudu gözü rahatsız edecek oranda kaslı işlenmiştir. Başı hafif soluna doğru dönüktür. Ağzı matkap yardımıyla olabildiğince açılmıştır. Sol omuzdan aşağıya aslan postunu taşımaktadır.

Herakles'in aslan postunu taşıma şekli alışılmışın dışındadır. Post herhangi bir şekilde giyilmeden sadece sol omuzdan aşağı bırakılmıştır. Postun bu şekilde taşınma şekli yaygın olmamakla birlikte Roma dönemine tarihlenen Herakles betimlemelerinde karşımıza çıkmaktadır⁸². Ancak

⁸¹ Leonidas von Tarent, Anth. Pal. 10.1.

⁸² LIMC IV (1988), 768vd. Nr. 814, 838-841 lev. 500, 502.

örneklerin tamamının küçük bronz figürinlerden oluşması tipin orijinali hakkında fazla bir yorumda bulunmamıza engel teşkil etmektedir.

Herakles'in sol göz bebeği ve sakalında, ayrıca aslanın yelelerinde kullanılan matkap nedeniyle yontunun Antoninler dönemi çalışması olduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

26- Üçlü Hekate

Resim: 41

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-238A

Ölçüler: Toplam Yükseklik: 19 cm

Üst parça Yükseklik: 9 cm Çapı: 4 cm

Alt parça Yükseklik: 10 cm Çapı: 12 cm

İri kristalli beyaz mermerden normal insan boyutunun altında heykel parçaları. Ne yazık ki iki parça halinde korunmuş. Parçalardan birisinde sadece omuzlardan yukarı olmak üzere baş bölümü korunurken, diğerinde dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar yer almaktadır. Her iki bölümün arasında kalan vücut kayıptır. Yüzeyde yer yer etkili olmak üzere kopmalar ve aşınma söz konusudur.

Figürinimizde cepheden yan yana duran üç kadın betimlenmiştir. Kadınları birbirinden heriki elleri ile tuttıkları meşaleler ayırmaktadır. Anlaşıldığı kadarı ile chimation üzerine başlarını açıkta bırakan bir manto giymişlerdir. Başlarının üzerinde birer yüksek polos taşırlar. Her üçünün de ayaklarının önünde arka bacaklarının üzerine çömelmiş birer köpek yer almaktadır. Meşale ve köpeklerle birlikte betimlenen üç kadın nedeni ile bu grubu Hekate olarak nitelendirmek istiyoruz. Üçlü Hekateler çok nadir olmakla birlikte yanlarında köpekle birlikte betimlenebilmektedirler⁸³. Bizim figürine benzer şekilde köpekle betimlenmiş bir örnek Korinth'de bulunmuştur⁸⁴. Ancak Korinth örneğinde görüldüğü kadarı ile tek köpek yer almaktadır. Bu nedenle figürinimiz şimdilik bu tipin tekil örneği olarak nitelendirilebilir.

⁸³ Kraus 1960, 140 Nr. 26 lev. 12.1 - Simon 1985, 281 lev. 53.3.

⁸⁴ Ridgway 1984, 71 lev. 85.

Korunma durumu nedeniyle figürinimizin tarihi hakkında fazla bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Ancak saç tuvaletinin Atina Hekateion’unda bulunan Hekate yontusu ile benzerliğinden hareketle figürinimizi İ.S. 2. yüzyılın ortalarına yerleştirmek olasıdır⁸⁵.

Yayınlanmamış

27 - Üçlü Hekate

Resim: 42

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-238A

Ölçüler: Y: 16 cm Ç: 11,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden yan yana betimlenmiş üçlü figürin. Sadece kalçalardan yukarı olmak üzere üst vücut korunmuştur. Yüzlerinde daha fazla olmak üzere yüzeyde etkili aşınma dikkat çekmektedir.

Cepheden olmak üzere yanyana duran üç kadın şeklinde betimlenen grup bir önceki örneğimizde olduğu gibi yine üçlü Hekate olmalıdır. Tam göğüs altından kemerle tutturdıkları bir elbise giymişlerdir. İlkinden farklı olmak üzere ellerini dirsekten kırarak göğüs altında tutmaktadırlar. Başlarında yine yüksek birer polos vardır.

Benzer şekilde ellerini göğüs altında tutan bir örnek Atina National Müzesi’nde bulunmaktadır⁸⁶. Herikisinde de ortak olarak elbiseler hemen göğüs altından kemerle sıkıştırılmıştır ve eller göğüs altında yer almaktadır. T. Kraus’a göre, bu tipin orijinali Arkaistik gelenekten etkilenilerek ilk olarak İ.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısında yaratılmıştır⁸⁷. Ünlü heykeltraş Alkamenes’in Atina Hekateion’u için üçlü bir hekate yontusu yaptığı bilinmektedir⁸⁸. Bizim figürinin fragment olarak korunmasından dolayı orijinalle olan olası ilişkisini burada tartışmak anlamsız olacaktır.

Yine etkili şekilde aşınmasından dolayı figürinimizin tarihi konusunda bir yorumda bulunmak mümkün değildir.

Yayınlanmamış

⁸⁵ Schörner 2003, 95 kat. 452 lev. 78.1.

⁸⁶ Kraus 1960, 122 vdd. nr. 10 lev. 6.3-4.

⁸⁷ Kraus 1960, 124 vd.

⁸⁸ Kraus 1960, 102 vdd. – Schörner 2003, 95 dipnot 689 (eski kaynakça ile birlikte).

Bu bağlamda akla gelen soru, Smyrna Agorası'nda Hekate figürlerinin neden rağbet görmüş olduğudur. Hekate Artemis'e benzeyen, ancak titanlar kuşağından gelen bir tanrıçadır⁸⁹. Üçlü Hekate aynı zamanda üç farklı kişiliğin bir araya gelmesi anlamına gelmektedir⁹⁰. Tanrıça her ne kadar büyü ve sihirle veya chithonik bir karakterde anılsa da⁹¹, örneğin ev kapılarının koruyucusu⁹² veya balıkçılara bol avlar nasip etmek gibi madde refahı artıran yönleri de bulunmaktadır. Çünkü tanrıça aynı zamanda denizlerin hâkimidir⁹³. Agora'da bulunan balıkçı dükkânları, Hekate'nin neden burada rağbet görmüş olabileceğini en iyi şekilde açıklamaktadır.

Ayrıca Hekate ile birlikte bulunan köpek bir yandan doğuma yardımcı olmayı nitelerken⁹⁴, diğer yandan ölümler ülkesine, yani Hadese işaret eder⁹⁵. Köpek aynı zamanda evlerin bekçiliğini yapan Hekate'nin kutsal hayvanıdır⁹⁶. Agoraların özellikleri göz önünde bulundurulursa, söz konusu nitelikler arasında en uygunu koruma amaçlı bekçilik yapan fonksiyonu olmaktadır. Bu nedenle üçlü Hekate olasılıkla agorada bulunan işyerlerini, özellikle balıkçıları, hırsızlardan veya her türlü kötülüklerden korumak üzere, işyeri sahipleri tarafından agoraya getirilmiş olmalıdır.

28- Athena

Resim: 43

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 02.A.1-129

Ölçüler: Y: 13 cm G: 5 cm D: 7 cm

Çene altına kadar Y: 5 cm Kulaktan kulağa G: 4 cm

İnce kristalli beyaz mermerden kadın başı. Boyundan aşağısı eksiktir. Yüzeyde aşınmalar dışında iyi durumda korunmuştur.

Baş, boyun tabanının kendi başına duramayacak şekilde dışbükey şekilde olması nedeniyle hazır bir yontuya yerleştirilemek üzere yaratılmıştır.

⁸⁹ Schörner 2003, 95.

⁹⁰ Bu konuda özellikle bkz. Kraus 1960, 102 vdd.

⁹¹ Kraus 1960, 104.

⁹² Kraus 1960, 105.

⁹³ Kraus 1960, 24.

⁹⁴ Kraus 1960, 25.

⁹⁵ Kraus 1960, 60.

⁹⁶ Simon 1985, 281.

Başın üzerinde bir miğfer yer almaktadır. Miğferinin tepesinde üç tane dübel deliği bulunmaktadır. Benzer örneklerden hareketle bu deliklerin miğferin sorgucu için oyulduğu savlanabilir⁹⁷. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılmış, heriki yandan kulakların üzerinden geçirilerek miğfer altına doğru taranmış ve orada toplanarak ense üzerinden sırtta doğru bırakılmıştır.

Bu kadın büstü başında yer alan miğfer nedeni ile Athena'ya ait olmalıdır. Eserimiz sadece baş olarak korunmuş olsa da, Roma çağında kopya edilen popüler tiplerden birisi olması nedeni ile yakından tanınmaktadır⁹⁸. İ.Ö. 5. yüzyılın ünlü heykeltıraşlarından Alkamenes'in İ.Ö. 421–416 yılları arasında bronzdan Peplos giysili bir Athena heykeli yarattığını ve bu heykelin Atina Hephaisteion'una dikilmesinden dolayı Athena Hephaistia olarak adlandırıldığını biliyoruz⁹⁹. Smyrna kopyası, salt baş olarak korunmuş olsa bile, Athena Hephaistia'nın kopyaları ile olan yakın benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Athena Hephaistia yontusunun kopyalarından birisinin İ.S. 2. yüzyılda Smyrna Agorası'nda bulunduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

29 - Tyche

Resim: 44

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 03.A.1–23

Ölçüler: Y: 10,5 cm G: 8,5 cm D: 7 cm

İnce kristalli, gri damarlı beyaz mermerden kadın başı. Boyundan aşağı kısmı eksiktir. Sağ yan boyunca kopma izi dikkat çekmektedir. Taçın sağ kenarında kopma vardır.

Normal insan boyutlarının altında bir heykele ait olan kadın başı cepheden işlenmiştir. Yüzünü ve saçlarının ön bölümünü açıkta bırakan bir manto giymiştir. Anlaşıldığı kadarı ile manto başla birlikte bütün vücudu örtmektedir. Alın üzerinde stephane vardır. Bunun da arkasında, üzerinde sur duvarı betisi bulunan taç takmaktadır. Başını hafif sağ yanına doğru çevirmiştir. Saçlar alın ortasından ikiye ayrılmış ve yanlardan arkaya doğru

⁹⁷ Benzer örnekler için bkz. Bieber 1977, 89 res. 379 ve 381 lev. 63.

⁹⁸ Bieber 1977, 89 vdd. Res. 372 vdd. Lev. 62 vd.

⁹⁹ Bieber 1977, 89 dipnot 34.

iri bukleler şeklinde taranmıştır. Göz kapkaları abartılı şekilde etli ve göz yuvarlaklarından ayrı işlenmişlerdir. Burun kısa ve geniş, dudaklar etlidir. Yuvarlak bir çene yapısına sahiptir.

Başındaki sur duvarı betili çelenkten hareketle bunun bir Tyche'yi temsil ettiğini savlamak olasıdır¹⁰⁰. Tyche betimlerinde bazen, bizim örneğimizde olduğu gibi, manto ile baş örtüldükten sonra bunun üzerine taç¹⁰¹ ve stephane¹⁰² konulabilmektedir.

Başın sağ yanında boydan boya izlenen kırık izi, normal insan boyutunun altındaki ölçüsü ve yer yer stilize edilmiş özensiz işçiliği bu fragmanın normal insan boyutunda bir heykel için destek figürü olarak yontulmuş olabileceğini göstermektedir¹⁰³. Ancak bu güne kadar destek figürü olarak bir Tyche'nin kullanıldığı başka bir örnek saptayamadığımızın da bilinmesini istiyoruz.

Tyche başını özellikle saç işlenişinde yoğunlaşan stilize işçilik neden ile tarihlemek zordur.

Yayınlanmamış

30- Omphale

Resim: Yayınlanmamış

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 22 cm

Grimtrak mermerden erkek baş. Boyun, burun ve dudaklar üzerinde kopma. Yüzeyde yer yer etkili aşınma. Başın tepesinde bulunan aslan postunun gözlerine kadarki bölümünde kopma.

Başının üzerinde bir aslan postu taşımaktadır. Aslan postu başın arkasının tamamını kapatacak şekilde omuz üzerine doğru inmekte. Başı üst

¹⁰⁰ Örnek olarak bkz. Dohrn 1960, lev. 2 vd. – Prottung 1995, lev. 1 vdd.

¹⁰¹ Örnek olarak bkz. Dohrn 1960, lev. 6, 7.1.

¹⁰² Prottung 1995, lev. 2.8-9.

¹⁰³ Büyük heykellerin yanına, onların devrilmeden ayakta durabilmelerini sağlamak amacı ile destek olarak ağaç kütüğü gibi nesnelere, insan gibi canlı motiflerin veya mitolojik varlıkların eklendiği bilinmektedir. Örnek olarak bkz. Bieber 1961, res. 286 (Herme), res. 562, 568-569 (ağaç kütüğü).

üste üç sıra halinde kıvrıcık şekilde betimlenmiş saç grubu çelenk gibi çevrelemekte. Gözler çok derinde değildir. İyice açılmış olan gözler iris ve pupilleri ile birlikte işlenmiştir.

Naumann-Kantar'ın da haklı olarak savdıkları gibi Heraklesi'in postunu giyen bu şahıs Lidya'nın efsanevi kralı Omphale olmalıdır¹⁰⁴. Yüzde karakter ifadesinin olmaması ve idealizm bu öneriyi en açık şekilde desteklemektedir. Saçın işleniş şekli, gözlerin derine inmemesi ve gözlerin yapısı Marc Aurel'in delikanlılık dönemi portrelerinde benzerlerini bulmaktadır¹⁰⁵. Bu nedenle bu örneğimizi 2. yüzyılın ortalarında bir tarihe yerleştirmek istiyoruz.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 104 vd. nr. 31 lev. 40.c-d.

Kadın Heykelleri

31 - Giyimli Kadın Torsosu

Resim: 45

Buluntu Yeri: X-17 numaralı açmada bulunmuştur

Env. Nr. 03.A.1-127.

Ölçüler: Y: 27 cm G: 15 cm D: 11,5 cm

İri kristalli beyaz mermerden giyimli kadın torsosu. Boyun kökünden itibaren baş, pazu üzerinden sağ kol, bilekten sonra sol el ve dizden aşağı bacaklar eksiktir. Sağ kolun pazusu üzerinde ve sağ üst bacadaki kopmalar vardır. Yüzeyde de etkili aşınma dikkat çekmektedir. Sağ kol üzerinde orijinal matkap deliği, sol el bileği üzerinde orijinal demir kenet bulunmaktadır.

Cepheden sol bacağı üzerinde duran kadın khiton üzerine üst vücudu açıkta bırakan bir manto giymiş. Manto kenarı büyük bir parça şeklinde bel üzerindeki kuşaktan aşağı doğru inmektedir. Sağ arkadan gelen manto ucu karın üzerinden paralel geçerek sol yandan vücudun arkasına dolanmış, oradan sol omuz üzerine doğru yükselerek, sol kolu tamamen kapatacak şekilde aşağı doğru bırakılmıştır. Göğüslerden aşağı inen chiton kıvrımları yapı olarak çok sert ve şematiktir.

¹⁰⁴ Ayrıca bkz. LIMC VII (1994), 45 vdd. Bkz. Omphale.

¹⁰⁵ Bergmann 1978, 22 res. 28.

Khtion üzerine giyilen manto ve mantonun sarış biçimi ilk olarak Klasik çağ kadın heykelinde karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁶. Bu tip Roma çağı kadın heykelleri arasında da çok sevilerek kopya edilen motifler arasında yer almaktadır¹⁰⁷. Sert ve şematik yapısı ile Smyrna heykeli büyük bir olasılıkla İ.S. 3. yüzyıl kopyalarından birisi olmalıdır.

Yayınlanmamış

32 - Giyimli Kadın Heykeli Parçası

Resim: 46

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. Nr. 03.A.1-117

Ölçüler: Y: 18,5 cm G: 21 cm D: 13 cm.

İnce kristalli beyaz mermerden kadın yontusu parçası. Dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar korunmuştur. Özellikle kıvrım sırtlarında olmak üzere yüzeyde kopmalar mevcuttur. Sol yanda daha iyi gözlemlenen yüzeydeki kireçlenme ve is izleri yontunun bir yangına maruz kaldığını göstermektedir.

Bacak bölümü korunan heykel parçasında cepheden saği üzerinde ayakta duran bir kadın betimlenmiştir. Sol bacak dizden kırarak bir miktar yan arkaya atılmıştır. Korunduğu kadarı ile khiton üzerinde transparan ince bir manto giymiştir. İpek mantolu kadınlar olarak tanınan bu grup özellikle İ.Ö. 2. yüzyılda olmak üzere Hellenistik çağ kadın yontuları arasında çok modadır¹⁰⁸. Az sayıda derin kanallardan oluşan etek kıvrımları Helenistik dönemin stilini yansıtmaları açısından da savımızı desteklemektedir. Bu nedenle yontumuzun Hellenistik bir orijinalden kopya edilmiş olduğunu düşünmekteyiz. Korunma durumu hem orijinalin hangi heykel olabileceği, hem de kopyamızın Roma çağında hangi tarihte yaratılmış olduğu konularında daha fazla yorumda bulunmamıza engel oluşturmaktadır.

Yayınlanmamış

¹⁰⁶ Bieber 1977, 49.

¹⁰⁷ Bieber 1977, 48 vd. res. 160 vdd.

¹⁰⁸ Örnek olarak bkz. Horn 1972, 16 vdd. lev. 16-17.

33 - Giyimli Kadın Heykeli Parçası**Resim:** 47**Buluntu Yeri:** Belirtilmemiş**Env. Nr.** 02.A.1-170**Ölçüler:** Y: 10 cm G: 19 cm D: 16 cm

İnce kristalli beyaz mermerden giyimli kadın yontusu fragmenti. Sadece elbisenin eteği ve ayaklar korunmuştur. Sol ayak üzerinde kopma mevcuttur.

Korunduğu kadarı ile cepheden sağı üzerinde ayakta duran bir kadın söz konusudur. Az sayıda ve derine inen kıvrım yapısı bu heykelin de bir öncekinde olduğu gibi İ.Ö. 2. yüzyıla ait olan bir orijinalden kopya edilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Yayınlanmamış

34- Giyimli Kadın Heykeli Parçası**Resim:** 48**Buluntu Yeri:** Belirtilmemiş**Env. No. ?****Ölçüler:** Y:15 cm G: 22 cm D: 19 cm

İri kristalli, gri damarlı beyaz mermerden giyimli kadın heykeli parçası. Dizlerden aşağı olmak üzere bacaklar korunmuş. Kaba bir işçiliğe sahiptir. Yüzeyin mermer özelliğini kaybederek kireçlenmeye başlaması bunun da yangına maruz kaldığını göstermektedir.

Korunduğu kadarı ile cepheden solu üzerinde ayakta duran bir kadın söz konusudur. Sağ ayağı dizden kırılarak hafif yana atılmıştır. Bu da önceki heriki kadın yontusu gibi ipek giysili kadınların Roma çağı kopyalarından birisi olmalıdır.

Yayınlanmamış

35- Tamamlanmamış Herme**Resim:** Yayınlanmamış**Buluntu Yeri:** Bazilika'da bulunmuş**Env. No. ?****Ölçüler:** Y: 116 cm Baş Y: 33 cm Kaide Y: 53 cm

Beyaz mermerden Herme. Kaidenin bir bölümü eksik olmasına rağmen oldukça iyi durumda günümüze ulaşmıştır. Baş tamamlanmamıştır.

Köşeli gövde üzerinde bir erkek büstü bulunmaktadır. Karın üzerine kadar üst gövde işlenmiştir. Sol omuz kolla birlikte manto tarafından örtülmüştür. Pazıya kadar sol kol, üst gövde, manto ve kaide tamamlanmıştır. Baş bölümü ise yüz hatları belirlendikten sonra kaba bırakılmıştır. Bitirilmemiş bir çalışmanın Agora’da ne işi olabilir, sorusunu Naumann-Kantar açıklamaya çalışsa da, tamamlanmamış kabartmada olduğu gibi, pek ikna edici değildir.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 106 nr. 34 lev. 41.c.

Mimari Kabartma Parçaları

36- Crispina

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. ?

Ölçüler: ?

İri grenli beyaz mermerden Güney-stoa’da kemerin kilit taşı süslemesi. Yüzeyde yer yer çarpmalar dışında iyi korunmuştur.

Cepheden, yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Alın ortasından ikiye ayrılan saçlar, dalgalı bir şekilde kulakları kapatarak yanlardan arkaya doğru gitmektedir. Yuvarlak ve etli bir yüze sahiptir. Saçla çatık kaşlar arasında dar bir alın yer almaktadır. Gözler olabildiğince açık verilmiştir. Göz iris ve pupilleleri plastik işlenmiştir. Göz bebeği bir miktar üst göz kapağının altına girmiştir. Burun geniş kanatlara sahiptir. Dudaklar etlidir. Yuvarlak bir çene dikkat çekmektedir.

Kemer süslemesi olarak kullanılan söz konusu portre baş J. Inan-E. Rosenbaum tarafından Genç Faustina olarak adlandırılmıştır (İ.S. 158–175)¹⁰⁹. Ancak K. Fittschen aynı kanıda değildir ve portrenin Commodus’un karısı ve Genç Faustina’nın selefi Crispina’nın İ.S. 180 yılından sonra yaratılan 2. tipine ait olduğunu düşünmektedir¹¹⁰. Bu saptama, 178 yılında meydana gelen büyük depremden sonra Marc Aurel’in desteği

¹⁰⁹ Inan-Rosenbaum 1966, 78 vd. nr. 48 lev. 30.

¹¹⁰ Fittschen 1982, 87 nr. 6.

ile onarılan yapılar arasında Agora'nın da bulunduğu düşünülürse, oldukça yerindedir¹¹¹.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 102 vd. nr. 27 lev. 38. –İnan-Rosenbaum 1966, 78 vd. nr. 48 lev. 30.

37- Tyche

Resim: 49

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No: 03.A.1-119

Ölçüler: Baş Y: 21 cm Baş G: 20 cm B D: 23 cm

İri grenli beyaz mermerden kilit taşı kabartması. Cepheden, yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Burun üzerinden başlayarak sağ yanakla birlikte çene altına kadar kopma vardır. Çenenin tamamı, sağ yanak, sağ yandaki saç tomarı ve başın üzerindeki tacın büyük bir bölümü eksiktir. Sağ yandan gelip, sağ gözün altından ve burnun üzerinden olmak üzere sol gözün ortasına geçip, oradan sola doğru devam eden bir çatlak mevcuttur.

Saç yapısı ve yüz hatları bunun bir portreden çok ideal bir baş olduğunu göstermektedir. Başın üzerinde bulunan kent suru betili taşlar daha çok Tyche'lerin belirtecidir¹¹². Bu nedenle burada bir Tyche'nin yer aldığını düşünüyoruz.

Kabartma bloğunun her iki yanında korunan silmeler 36 numaralı örnekte olduğu gibi bunun da mimaride kullanılmak üzere üretilmiş bir blok olduğuna işaret etmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenen kadın başında saçlar ortadan ayrılmış ve her iki yandan arkaya doğru iri buklelerle taranmıştır. Korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile başının üzerinde kale surlarından oluşan bir taç taşımaktadır. Saç işlenişi göz ardı edilirse, korunan sol gözdeki göz irisi ve pupillesinin stili ve etli göz kapakları Crispina başı ile benzer özellikler göstermektedir. Zaten heriki eserin de benzer şekilde kilit taşı bezemesi olması, aynı yapı programı içerisinde yontulduklarını göstermektedir. Bu buluntulara göre İ.S. 2. yüzyılın son çeyreğinde Agora'da inşaat faaliyetlerinin olduğunu savlamak olasıdır.

Yayınlanmamış

¹¹¹ Dio. Cass. 71, 32, 3. –Naumann-Kantar 1950, 106vdd.

¹¹² Örnek olarak bkz. Fittschen 1982, 59 nr. 23 lev. 34.2.

38 - Poseidon

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Bazilika'nın alt katında, batı uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 204 cm G: 108 cm

İri kristalli beyaz mermerden kabartma. Kabartma yaklaşık 12 parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmıştır. Sağ kol pazudan itibaren eksiktir. Sol ayakucu kayıptır. Burun üzerinde kopma vardır.

Kabartma iki parçadan oluşmaktadır: Birinci parçada çıplak üst vücut, ikincisinde ise vücudun manto ile örtülü alt bölümü yer almaktadır. Oturuş şeklinde betimlenmiş olan sakallı erkek soluna doğru dönmüştür. Ayakları ayak sehпасı üzerindedir. Sağ bacağını dizden kırarak, ayakucunu bir miktar geriye doğru götürmüştür. Yukarı doğru kaldırdığı sağ elinde korunan parçaya göre olasılıkla bir yaba bulunmaktadır¹¹³. Solu ile ise bir yunus balığı tutmaktadır. Oturağın sol tarafında yine ikinci bir yunus balığı vardır. Birlikte yer alan yunus balıkları bu erkeğin tanrı Poseidon olması gerektiğine işaret etmektedir.

Poseidon alın üzerinden yukarı doğru taranmış olan uzun ve gür bir saç yapısına sahiptir. Saçlar elle taranmış gibi dolgun buklelerden oluşmaktadır. Başın heriki yanından arkaya doğru gidip, daha sonra omuz üzerine doğru bırakılan bukleler kendi içinde uzun matkap kanalları ile daha küçük parçalara ayrılmıştır. Saçta uygulanan teknik bıyık ve sakalda da kullanılmıştır. Sakal kendi içinde uzun buklelerden oluşmaktadır. Özellikle çene altında bigudilenmiş gibi kıvrıkcık bir yapıya sahiptir. Gözler derinde, göz kapakları etli ve göz yuvarlağından ayrılmıştır. Göz bebekleri plastik işlenmiş, pupilleler bir miktar üst göz kapağının altına gitmiştir. Poseidon sıralanan bu özellikleri ile en yakın paralel örneklerini Marc Aurel dönemi eserlerinde bulmaktadır. Tunus, Bardo Müzesi'nde sergilenen Marc Aurel döneminden bir tanrı başı stil açısından çok yakın benzerlikler göstermektedir¹¹⁴. Bu nedenle Poseidon kabartmasının Marc Aurel döneminde yontulduğunu düşünmekteyiz.

Naumann-Kantar 1950, 91 vdd. nr. 1 lev. 29-31.

¹¹³ Naumann-Kantar 1950, 92 lev. 31.a.

¹¹⁴ Bergmann 1978, 32 res. 48.

39 - Demeter?

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Bazilika'nın alt katında, batı uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 217 cm G: 105 cm

İri kristalli beyaz mermerden kabartma. Kabartma yaklaşık 20 parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmıştır. Kırık kenarlarında kopmalar dışında kabartma oldukça sağlamdır.

Tanrıça cepheden solu üzerinde ayakta durur şekilde betimlenmiştir. Kısa kollu bir chiton üzerinde üst vücut dışında başla birlikte tüm vücudu saran bir manto giymiştir. Sağ eli ile yüz seviyesinde mantonun kenarından tutarak yana doğru açmaktadır. Sol eli ile ise sol kalçanın üzerinde mantonun ucundan tutar. Alnın ortasından ikiye ayrılan saçlar, dalgalı bir şekilde başın heriki yanından arkaya doğru taranmaktadır.

Birlikte herhangi bir belirteç bulunmamasına karşın Naumann ve Kantar tanrıçayı Demeter olarak adlandırmak istemektedirler¹¹⁵. Seyirciye bakar şekilde şekilde başını çevirmiştir. Yuvarlak ve etli bir yüz yapısına sahiptir. Alın ortasında ikiye ayrılan saçlar, heriki yana doğru dalgalı bir şekilde taranmıştır. Göz kapkaları etli ve göz yuvarlaklarından ayrılmış bir şekilde işlenmiştir. Gözyaşı torbası plastik bir şekilde görülmektedir. Yuvarlak ve dolgun yüz, kısa dalgalardan oluşan saç yapısı, göz yapısı ve etli dudaklar Agora'da kilit taşı bloğunun üzerinde yer alan 36 numaralı Crispina'nın portresi ile yakın benzerlik göstermektedir.

Naumann-Kantar 1950, 94 vd. nr. 2 lev. 31-34.

40 - Nehir Tanrısı

Resim: 50

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 13 cm G: 24 cm

İri grenli, gri damarlı beyaz mermer plaka üzerinde yüksek kabartma olarak betimlenen friz parçası. Başı, omuzdan itibaren sol kolu, sol kalçası ve bacakları eksiktir. Yüzeyde çarpmalar ve etkili aşınma dikkat çekmektedir.

¹¹⁵ Naumann. Kantar 1950, 94 dipnot 2.

Korunduğu kadarı ile bir plakanın üzerinde yüksek kabartma olarak sol kolundan destek alarak uzanır şekilde cepheden işlenmiş üst tarafı çıplak bir erkek söz konusudur. Sağ kolu yanı üzerinde vücuda paralel uzanmaktadır. Dirsekten sonra olan bölümü manto altındadır. Belden başlayarak aşağı doğru bacak veya manto yerine iri dalgalar şeklinde kıvrımlar yer almaktadır.

Solundan destek alır şekilde uzanma tarzı, belden aşağısının bacak yerine dalgalı çizgiler şeklinde işlenmesi bu fragmentin suyla ilgili birisi olduğuna işaret etmektedir. İlk akla gelen figürünün nehir tanrısı olabileceğidir. Ancak, nehir tanrıları normalde manto giymiş şekilde sol yanları üzerine uzanır ve genellikle de ellerinde bereket boynuzu tutar şekilde betimlenirler¹¹⁶. Bizim örneğimizde ise farklı olarak bacakların yerinde dalga şeklinde çizgiler bulunmaktadır. Louvre Müzesi'nde korunan Tiber Nehri'nin kişiselleştirildiği bir heykelin kaidesinin üzerinde yan yana duran ve bacakları bizim örneğimizde olduğu gibi dalga kıvrımları şeklinde yan yana çizgilerle işlenmiş betimler yer almaktadır¹¹⁷. S. Klementa'ya göre söz konusu figürler yüzen su tanrıları olmalıdır. Bundan dolayı bizim kabartma üzerinde yer alan figürün de bir su tanrısı olduğunu düşünmekteyiz.

Yayınlanmamış

41- Herakles

Resim: Yayınlanmamış

Buluntu Yeri: Bazilika'nın alt katında, doğu uçta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 110 cm

İri kristalli beyaz mermerden kabartma. Omuz kalça arası olmak üzere üst vücudun sağ yarısı korunmuştur. Yüzeyde kopmalar ve aşınma vardır.

Korunan parçaya göre çıplak olarak cepheden betimlenmiş bir erkek söz konusudur. Boyun üzerinde aslanın ön pençeleri ile yapılmış bir düğüm bulunmaktadır. Hem aslan postu, hem de kaslı vücut nedenleriyle kabartmada Herakles betimlenmiş olmalıdır.

Naumann-Kantar 1950, 95 nr. 4 lev. 34

¹¹⁶ Klementa 1993, passim.

¹¹⁷ Klementa 1993, 55 vdd. res. 40 lev. 20

42 - Amazon Kabartması

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Agora'nın kuzey batı köşesinde bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 135 cm Üst G: 50 cm Alt G: 55 cm

İri kristalli beyaz mermerden kabartma. Blok solda ek yerine sahipken, sağ tarafta boydan boya kopmuştur. Kadının üst vücudunun sağ yarısı ve saçlarının bir bölümü korunmuştur. Vücutun sol tarafında ve sağ elinde tuttuğu mızrak üzerinde boydan boya kopma söz konusudur.

Kabartmanın üzerinde vücudu cepheden, başı profilden verilmiş bir kadın betisi yer almaktadır. Kısa kollu bir chiton giymiştir. Yukarı doğru kaldırdığı sağ eliyle aşağı doğru çapraz bir mızrak tutmaktadır. Sol kolunu ise öne doğru uzatmıştır. Arkaya doğru uçuşan saçlar ve elbise kemerinden ileri doğru hızlı bir hareket içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Olasılıkla elindeki mızrağı ile ileri doğru hamle içerisinde. Giysi ve elinde tuttuğu mızrak nedeni ile Naumann ve Kantar tarafından haklı şekilde Amazon olarak adlandırılmıştır. Korunma durumu tarihi konusunda fazla bir yorumda bulunmamıza engel olmaktadır. Ancak saç işçiliği, özellikle matkapla açılan uzun kanallarla saçın kendi içinde parçalanması, Poseidon kabartması ile benzer işçilik göstermektedir. Bu nedenle bu kabartmayı da geç Antoninler dönemi içerisine tarihlemek istiyoruz. Hemen üst silmede korunan İon kymationu da stil olarak önerdiğimiz bu tarihi desteklemektedir.

Naumann-Kantar 1950, 105 nr. 32 lev. 40.a.

43- Giyimli Kadın Kabartması

Resim: Yayınlanmış

Buluntu Yeri: Bazilika'nın doğu ucunda, alt katta bulunmuştur.

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 42 cm

Beyaz mermerden kabartmalı köşe bloğu. Kabartma kenarlarında ve yüzeyde etkili şekilde tahribat vardır. Figürlerin buldukları yüzeylerde nerede ise tanınmayacak şekilde kopmalar söz konusudur.

Kabartmanın bir yüzeyinde cepheden, sol ayağı üzerinde ayakta duran giyimli bir kadın yer almaktadır. Sol eli ile elbisenin kenarından tutarken, sağını yan ileri doğru uzatmıştır. Olasılıkla elinde çelenge benzer bir nesne tutmaktadır.

Diğer kabatmalı yüzey ise tanınmayacak oranda zarar görmüştür. Naumann-Kantar'ın ifadesine göre, burada ayakta duran ve elinde yılan tutan bir erkek kabartması bulunmaktadır. Dolayısı ile mitolojik bir sahne söz konusu olabilir. Ancak korunma durumu daha fazla bir yorumda bulunmamıza engel olmaktadır.

Kabartma üzerinde tamamlanmamış bölümlerin olması nedeni ile Naumann-Kantar'a göre bu kabartma, diğer kabartmaları yapan atölyede çalışan çırakların elinden çıkmış bir deneme çalışması olmalıdır. Ancak burada sorulması gereken, neden Agora'nın orta yerinde çıraklar el becerilerini geliştirmek amacıyla deneme çalışmaları yapsın? Bize göre bu parça da Agora'da bulunan bir anıta ait olmalıdır ve herhangi bir nedenden dolayı tamamlanamamıştır.

Kaynakça: Naumann-Kantar 1950, 105 nr. 33 lev. 41.a-b.

Mezar Stelleri

Agorada buluntuları arasında yer alsada bir mezar stelinin agorada ne tür bir fonksiyonunun olduğu anlamak kolay değildir.

44- Mezar Steli

Resim: 51

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 15 cm G: 26 cm D: 7 cm Kabartma Y: 2 cm

Orta büyüklükte grenli, gri damarlı beyaz mermerden mezar steli parçası. Sadece sol üst köşeden bir parça korunmuştur. Yüzeyde yer yer kopmalar ve etkili aşınma söz konusudur.

Korunduğu kadarı ile kabartma üzerinde birisi ortada, diğeri ise bunun arkasında olmak üzere arka arkaya yerleştirilmiş iki kadın başı yer almaktadır. Her iki kadın başı da sağa doğru bakar şekilde durmaktadır. Biraz daha olgun yaşlarda betimlenen kadının başını da örten bir manto giymiştir. Daha genç yaşlarda ve saçları açık şekilde işlenen figür ise olasılıkla kız hizmetçiye ait olmalıdır.

Hizmetçinin başının üzerine gelecek şekilde yerleştirilen çerçevenin içerisinde arka arkaya kalkan ve miğferi ile birlikte üç tane asker büstü yer almaktadır. Sol köşede ise konunun kırdaki geçtiğini anlatmak için bir ağaç dalına yer verilmiştir.

Arka planda raf gibi bir alan yaratılarak buraya ölen kişi ile ilgili nesnelerin konulması Smyrna, Ephesos veya Samos gibi birbirine yakın merkezlerin Hellenistik çağ mezar stellerinde çok sık olarak karşılaşılan bir durumdur¹¹⁸. Yine özellikle Ephesos stellerinde olmak üzere sol köşeye yerleştirilen ağaç dalları İonya bölgesine özgü bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹⁹. Etkili şekilde tahrip olmuş olsa bile, benzer örneklerine göre İ.Ö. 2. yüzyıla ait olması gereken bir mezar stelidir¹²⁰.

Yayınlanmamış

45- Mezar Steli

Resim: 52

Buluntu Yeri: Belirtilmemiş

Env. No. ?

Ölçüler: Y: 18 cm G:19 cm D: 6 cm Kabartma D: 1 cm

İri kristalli beyaz mermerden, mezar steli parçası. Mezar stelinin podyumu ile birlikte sadece sağ alt köşesi korunmuştur. Yüzeyde kopmalar ve yer yer etkili aşınma dikkat çekmektedir.

Kabartma alanının üzerinde ortada olmak üzere cepheden, solu üzerinde ayakta duran bir kadın yer almaktadır. Kadın khiton üzerine ipekten bir manto giymiştir. Kadının sol tarafında bir kaide üzerinde kısa tunikası ile bir erkek çocuk ayakta durmaktadır. Çocuk kadına doğru dönüktür. Delikanlının karın üzerindeki sol kolundan destek alan sağ dirsekten kırılarak çene altına götürülmüştür. Sağ eli çene altındadır. Bu kompozisyon mezar stelleri üzerinde daha çok çocuk hizmetçilerin bir işareti olarak karşımıza çıkmaktadır¹²¹. Bu nedenle bu delikanlı büyük bir olasılıkla bir erkek hizmetçiye ait olmalıdır.

Sağ alt köşede bu defa podyum üzerine gelecek şekilde alçak kabartma olarak yerleştirilen bir diğer erkek figürü bulunmaktadır. Belden aşağısı kopma nedeniyle eksiktir. Korunduğu kadarı ile başının üzerinde, alından

¹¹⁸ Örnek olarak bkz. Horn 1972, 190 vdd. nr. 164 lev. 85 (Samos). – Pfuhl - Möbius 1979, nr. 341 (Smyrna), 371 (Ephesos), 414 (Smyrna), 417 (Ephesos), 434 (Smyrna), 437 (Smyrna). Atalay 1988, nr. 14, 29, 54, 59.

¹¹⁹ Örnek olarak bkz. Atalay 1988, nr 11, 75.

¹²⁰ Örnek olarak bkz. Pfuhl-Möbius 1979, 129 nr. 371 lev. 61.

¹²¹ Örnek olarak bkz. Pfuhl-Möbius 1979, nr. 545, 555, 584.

başlayıp omuz üzerine kadar inen bir silme dikkat çekmektedir. Sağ kolunu ön ileri doğru uzatmıştır.

Özellikle kadının etek kıvrımlarına göre geç Hellenistik çağdan olması gereken bir diğer mezar stelidir.

Yayınlanmamış

Sonuç

Smyrna Agorası heykeltıraşlık eserlerine göre Agora'da ince grenli beyaz mermer¹²² ve iri grenli, gri damarlı beyaz mermer olmak üzere iki farklı mermer kullanılmıştır. Buna göre en az iki farklı kaynaktan mermer ihtiyacının karşılanmış olduğunu savlamak olasıdır. Heykeller arasında da işçilik açısından farklı iki grup oluşturulabilir. Birincisinde yüzey ince perdahlanırken (Nr. 4, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 21, 23, 38 ve 39), diğerlerinde kaba bir şekilde bırakılmıştır. Ayrıca buluntular arasında iki tane de tamamlanmamış örnek yer almaktadır (Nr. 35 ve 43).

Bugüne kadar bulunmuş olan eserler toplu olarak kronolojik bir sıraya sokulduğunda Julius Claudiuslar döneminden İ.S. 5. yüzyıla kadar değişik tarihlerde Agora'ya heykel dikildiği ortaya çıkmaktadır. 1. yüzyılın ortalarına kadar sayı tek iken (Nr. 1), özellikle 2. yüzyılın ortalarına doğru sayının gözle görülür bir şekilde arttığı dikkat çekmektedir (Nr. 2-3, 8-10, 13, 23-28, 30, 36-39). İ.S. 3. yüzyılla birlikte yine sayı azalmakta (Nr. 4-5, 31), ancak Agora'ya heykel dikilmesi şu ya da bu şekilde İ.S. 5. yüzyıla kadar devam etmektedir (Nr. 6-7). Agora buluntuları arasında ayrıca iki adet Hellenistik çağdan mezar steli bulunmaktadır (Nr. 44-45). Bu steller tekil örnekler oldukları için Smyrna Agora'sının heykel programı ile herhangi bir şekilde ilişkili olmamalıdır. Bunlar büyük bir olasılıkla tekrar kullanım için herhangi bir zamanda Namazgâh Mezarlığı'ndaki Nekropol alanından buraya getirilmişlerdir.

Smyrna Agorası'nda bulunan erkek portrelerine göre Julius-Claudiuslar Sülalesi döneminden başlayarak 5. yüzyılın ortalarına kadar heykeltıraşlık açısından Ephesos ile bir ilişki söz konusudur. Örneğin Julius-Claudiuslar dönemine tarihlediğimiz 1 numaralı delikanlı portresi ile Ephesos'da

¹²² İnce grenli beyaz mermerin kullanıldığı örnekler arasında çocuk heykelleri (Nr. 13-14), kadın torsoları (Nr. 32-33), Knidos Aphroditesi (Nr. 19) ve Uyuyan Eros (Nr. 21) bulunmaktadır.

bulunmuş olan ve Selçuk Müzesi'nde korunan Nero başı stil ve işçilik olarak birbirlerine çok yakın durmaktadırlar¹²³. Yine aynı şekilde geç bir örnek olarak Agora'da bulunmuş olan 7 numaralı orta yaşlardaki bir erkeğe ait olan baş ile Ephesos'tan Eutropius'un portresi¹²⁴ hem saç tuvaleti, hem de stil açısından çok yakın benzerlikler arz etmektedir¹²⁵.

Söz konusu ilişki sadece erkek portreleriyle sınırlı değildir. Örneğin, orta Antoninler dönemine tarihlendirdiğimiz 8 numaralı kadın portresi kullanılan mermer, yüzeyin perdahlanma şekli, ağız kenarında kullanılan matkap tekniği, dudakların boydan boya çok ince bir matkap kanalı ile aralanması nedenleri ile yaklaşık aynı döneme tarihlenen Ephesos'dan genç bir kadın portresi ile çok yakın benzerlikler içerisindedir¹²⁶. Söz konusu benzerlikler zaman stili yanında, heriki portrenin üretildikleri atölyenin de aynı olmasını gerektirmektedir.

Kaz ile oynayan 13 numaralı çocuk heykelimiz Ephesos Liman Gymnasiumun'da bulunan çocuk heykeli ile çok yakın benzerlikler göstermektedir¹²⁷. Özellikle yüz hatlarının ve vücut ayrıntılarının işleniş şekli nedeni ile heriki eser muhtemelen aynı atölye üretimi olmalıdır.

Ancak yukarıda sıralanan bir kaç örnekle heykeltıraşlık açısından Smyrna'nın Ephesos'un etkisi altında kaldığını veya Smyrna heykellerinin salt Ephesoslu atölyeler tarafından yaratıldığını savlamak olanaksızdır. Smyrna'da çalışan özgün bir atölyenin bulunduğunu aynı dönem ve aynı stili yansıtan 9-10 ve 16 numaralı eserlerin birbirleri ile karşılaştırması gösterecektir. Dönem ve stil benzerliğinin yanı sıra benzer işçilik her üç eserin aynı atölyede yontulmuş olduğuna işaret etmektedir.

Agora buluntuları arasında portrelerin yanı sıra ideal eserlerin de yer aldığı dikkat çekmektedir. Hatta Naumann-Kantar Poseidon, Demeter ve Herakles kabartmalarından yola çıkarak 12 tanrı sunaklarından birisinin de Agora'da bulunduğunu savlamışlardır¹²⁸.

¹²³ Krş. İnan- Alföldi-Rosenbaum 1979, 73 vd. nr. 19 lev. 16.

¹²⁴ İnan-Rosenbaum 1966, 151 vd. nr. 194 lev. 181,1-2.

¹²⁵ Her iki kent arasındaki söz konusu olası ilişkilere daha önce Kollwitz ve İnan-Rosenbaum ayrıntılı bir şekilde değinmişlerdir: Kollwitz 1941, 130. - İnan-Rosenbaum 1966, 120 dipnot 3.

¹²⁶ Söz konusu portre 1900 yılında Ephesos tiyatrosunda bulunduktan sonra Viyana'ya götürülmüştür: İnan- Alföldi-Rosenbaum 1979, 175 vd. nr. 134 lev. 109.

¹²⁷ Knörle 1973, 1 vdd. Res. 1-8. - Oberleitner - Lessing 1978, 109 vd. nr. 147 res. 88.

¹²⁸ Naumann-Kantar 1950, 100 vdd.

Smyrna Agorası'nda bulunan heykeller toplu olarak ele alındığında bunların daha çok Klasik ve Hellenistik çağ orijinallerden kopya edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin Knidos Aphroditesi (Nr. 19), Apollo Sauroktonos (Nr. 15) ve Athena Hephaistia (Nr. 28) birer Klasik dönem orijinalinin kopyası olmalıdırlar. Dans Eden Faun (Nr. 9), Nymphe (Nr. 10), Polyphem (Nr. 11), Marsyas (Nr. 12), kucağında köpek veya yanında kaz ile be-timlenen çocuk heykelleri (Nr. 13-14), Aphrodite Anadyomene (Nr. 17), Yarı Çıplak Aphrodite (18), giyimli kadın fragmentleri (Nr. 32-34) ise Hellenistik çağ kökenlidir.

İ.S. 178 meydana gelen İonya depreminden Smyrna'da etkilenmiş ve bu dönemde zarar gören yapılar arasında Agora da yer almıştır¹²⁹. Depremin yaraları Roma İmparatoru Marcus Aurelius'in yardımları ile sarılmaya çalışılmıştır. Yardım ile onarılan yapılar arasında Agora da bulunmakta-dır¹³⁰. Agora'da bulunan kemer kilit taşlarından birisinin üzerinde bulunan Crispina'nın 2. tipine ait portresi (Nr. 36) depremden sonra Agora'da onarım olduğunun en açık göstergesidir. Bu durum, Kazla Oynayan Çocuk heykelinde olduğu gibi (Nr. 13), X-20 açmasında duvar temelleri altında bulunan heykeller ile de kanıtlanabilir¹³¹.

Bir önceki dönemin heykellerinin bir bölümünün 178 yılından sonraki onarımlarda gereksiz görülerek yapı malzemesi olarak kullanılması ancak Agoradaki anlayışın değişmesi ile açıklanabilir. İkinci dönem yapılaşma-sında Dionysos-Demeter gibi tanrıları temsil eden çalışmaların ön plana çıkması, Agorada ikinci dönemde daha ziyade dini ağırlıklı bir kullanı-mın ön plana çıktığına işaret etmektedir.

Yine heykeltıraşlık eserlerine göre Agora'ya İ.S. 2. yüzyılın sonlarına doğru giderek artan sayıda heykel dikme söz konusudur. Bu durumu bura-da değerlendirme kapsamına alınmayan yaklaşık 20 parça ayak, 22 parça el, 19 parça baş fragmentinden oluşan çok sayıdaki mermer heykel parçası da çok iyi bir şekilde kanıtlamaktadır¹³².

¹²⁹ Naumann-Kantar 1950, 107.

¹³⁰ Dio. Cass. 71, 32, 3. Naumann-Kantar 1950, 106 vdd.

¹³¹ 178 yılından sonraki onarımlar esnasında gereksiz görülmüş olacak ki, bu heykel yer-inden kaldırılarak, temeli güçlendirmek amacıyla yapı taşı olarak kullanılmıştır. Agoranın onarılmasında ayrıca eski mimari malzemelerin de kullanıldığı bilinmektedir. Bu parçalara göre de Agora'da birden fazla mimari evrenin söz konusu olduğunu savlamak olasıdır. Ayrıca bkz. Naumann-Kantar 1950, 111.

¹³² Bu konuda ayrıca örnek olarak ayrıca bkz. Naumann-Kantar 1950, lev. 34 vdd.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Andreae 1974 Andreae, B., Die Skulpturen von Sperlonga, AntPl 14, 1-60 lev. 1-46.
- Andreae 1974.1 B. Andreae, “Die römischen Repliken der mythologischen Skulpturengruppen von Sperlonga”, AntPl 14, 61-80 lev. 48-63.
- Andreae 1976 Andreae, B., “Schmuck eines Wasserbeckens in Sperlonga”, RM 83, 287-309.
- Atalay 1988 Atalay, E., Helenistik Çağ’da Ephesos Mezar Stelleri ve Atölyeler, İzmir.
- Bailey 1975 Bailey, D.M., „A Roman Lampstand of Cnidian Manufacture“, AntK 18, 67-71 lev. 26.
- Bammer vd. 1974 Bammer, A. – Fleischer, R. – Knibbe, D., Führer durch das archaologische Museum in Selçuk-Ephesos, Wien.
- Bergmann 1977 Bergmann, M., Studien zum römischen Porträt des 3. Jhs. n. Chr., Bonn.
- Bergmann 1978 Bergmann, M., Marc Aurel. Liebieghaus Monographie 2, Frankfurt
- Bieber 1961 Bieber, M., The Sculpture of the Hellenistic Age, New York.
- Bieber 1977 Bieber, M., Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art, New York.
- Conticello 1974 Conticello, B., “I gruppi scultorei di soggetto mitologico a Sperlonga”, AntPl 14, 7-58 lev. 1-47.
- D’Andria – Ritti 1985 D’Andria, F. – Ritti, T., Le sculpture del teatro: I rilievi con il ciclo di Apollo e Artemide, Roma.
- ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ 1968 ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ, ΑΓΓ., ADelt 23.2, 1, 151 Levha 102.γ.
- Dohrn 1960 Dohrn, T., Die Tyche von Antiochia, Berlin.
- Fittschen 1982 Fittschen, K., Die Bildnistypen der Faustina Minor und die Fecunditas Augustae. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen 3.126, Göttingen.
- Geomny 1999 Geomny, W. “Zur Komposition der Gruppe “die Aufforderung zum Tanz”, Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghaus Museum alter Plastik, Frankfurt a.M., 141-155 lev. 34-39.
- Geominy 2005 Geominy, W., “Zur knidischen Aphrodite”, M. Şahin – H. Mert (Ed.), Ramazan Özgan Armağanı, İstanbul, 99-118.
- Giumlia 1983 Giumlia, A., Die neuatischen Doppelhermen. Dissertation der Universität Wien, Wien.
- Helbig 1966 Helbig, W., Führer durch die öffentlichen Sammlungen klassischer Altertümer in Rom II, Tübingen.
- Herzog 1903 Herzog, R., „Das Kind mit der Fuchsgans“, Öjh 6, 215-236.
- Horn 1972 Horn, R., Hellenistische Bildwerke auf Samos. Samos 12, Bonn.

- İnan 1965   İnan, J., Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri, Ankara.
- İnan – Rosenbaum 1966   İnan, J. – E. Rosenbaum, Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor, Londra.
- İnan – Alföldi-Rosenbaum 1979   İnan, J. – Alföldi-Rosenbaum, E., Römische- und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei. Neu Funde, Mainz a.R.
- Johansen 1995   Johansen, F., Catalogue Roman Portraits III, Ny Carlsberg Glyptotek, Copenhagen.
- Karusu 1969   Karusu, S., Archäologisches Nationalmuseum. Antike Skulpturen, Athen.
- Kastenmeier 2001   Kastenmeier, P., “Der Hauseingang der Casa dei Vettii in Pomoeji”, RM 108, 301-311.
- Kell 1988   Kell, K., Formuntersuchungen zu spät- und Nachhellenistischen Gruppen. A. Furtwängler – F. Hiller – P.R. Franke (Hrsg.), Saarbrücker Studien zur Archäologie und alten Geschichte 2, Saarbrücken.
- Klementa 1993   Klementa, S., Gelagerte Flussgötter des Späthellenismus und der römischen Kaiserzeit, Köln-Weimar-Wien.
- Knörle 1973   Knörle, L., Der Knabe mit der Fuchsgans. Beiträge zur hellenistischen Kinderplastik am Beispiel einer hockenden Knabenfigur in Wien, München.
- Kollwitz 1941   Kollwitz, J., Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit. Studien zur spätantiken Kunstgeschichte 12, Berlin.
- Kraus 1960   Kraus, T., Hekate. Studien zu Wesen und Bild der Göttin in Kleinasien und Griechenland, Heidelberg.
- Maderna-Lauter 1990   Maderna-Lauter, C., “Polyklet in Rom”, H. Beck – P.C. Bol – M. Bückling (Hrsg.), Polyklet. Der Bildhauer der griechischen Klassik. Ausstellung im Liebieghaus Museum alter Plastik Frankfurt a.M., Mainz a.R., 328-392.
- Maderna-Lauter 1999   Maderna-Lauter, C., „Überlegungen zum roten und zum weißen Marsyas“, Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghauses Museum alter Plastik, Frankfurt a.M., 115-140 lev. 27-33.
- Marcadé 1952   Marcadé, J., “Hermès Doubles”, BCH 76, 596-624.
- Megow 2000   Megow, W.-R., “Überlegungen zur Ikonographie des “Edlen” Priapos”. in: Mythes et Cultes. Études d’Iconographie en l’honneur de L. Kahil. BCH Suppl. 38, 365-375.
- Meischner 1964   Meischner, J., Das Frauenporträt der Severerzeit. Inaugural-Dissertation, Danzig.
- Meyer 1987   Meyer, H., Der weiße und der rote Marsyas. Eine kopienkritische Untersuchung. E. Homann-Wedeking (Hrsg.), Münchner Archäologische Studien 2, München.

- Naumann – Kantar 1950
Naumann, R. – S. Kantar, “Die Agora von Smyrna”, *IstForsch* 17, 70-114 lev. 20-48.
- Oberleitner – Lessing 1978
Oberleitner, W. – Lessing, E., *Funde aus Ephesos und Samothrake. Katalog der Antikensammlung II. Kunsthistorisches Museum-Wien, Wien.*
- Özgan 1997
Özgan, R., “Alkamenes’in Hermes Propylaiosü Üzerine Düşünceler”, *TürkAD* 31, 155-179.
- Özgan 2003
Özgan, R., *Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung. AMS* 46, Bonn.
- Pfuhl – Möbius 1979
Pfuhl, E. – Möbius, H., *Die ostgriechische Grabreliefs I, Mainz a.R.*
- Prottung 1995
Prottung, P., *Darstellungen der hellenistischen Stadttyche. Charybdis. Schriften zur Archäologie* 9, Münster.
- Ridgway 1984
Ridgway, B.S., *Roman Copies of Greek Sculpture: The Problem of the Originals, Michigan.*
- Roscher 1894-1897
Roscher, W.H., *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie II.2, Leipzig.*
- Roscher 1916-1924
Roscher, W.H., *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie V, Leipzig.*
- Rühfel 1984
Rühfel, H., *Das Kind in der griechischen Kunst, Mainz a.R.*
- Schörner 2003
Schörner, G., *Votive im römischen Griechenland. Untersuchungen zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Kunst- und Religionsgeschichte, Wiesbaden.*
- Simon 1985
Simon, E., “Hekate in Athen”, *AM* 100, 271-284.
- Simon 1990
Simon, E., *Die Götter der Römer, München.*
- Söldner 1986
Söldner, M., *Untersuchungen zu liegenden Erosen in der hellenistischen und römischen Kunst. Europäische Hochschulschriften* 38.10, Frankfurt a.M.-Bern-New York.
- Spengler 1993
Spengler, D., *Der Traum des Faun. Theorie und Praxis in der Kunst, Köln-Weimar-Wien.*
- Στεφανιδου–Τιβεριου 1998
Στεφανιδου–Τιβεριου, Θ., *Ο πορινς Ατλας απο την αρχαια Αγορα της Θεσσαλονικης, O. Palagia – W. Coulson (Ed.), Regional Schools in Hellenistic Sculpture, Oxford.*
- Stewart 1990
Stewart, A., *Greek Sculpture, New Haven & London.*
- Strocka 1999
Strocka, V.M., “Zur Datierung der Sperlonga-Gruppen und des Laokoon“, *Gedenkschrift für A. Linfert. Schriften des Liebieghauses Museum alter Plastik, Frankfurt a.M., 307 – 322 lev. 81-83.*
- Şahin 2004
Şahin, M., „Pisidia Antiocheiası Erosu“, T. Korkut (Hrsg.), 60. Yaşında F. Işık’a Armağan, İstanbul, 731-741.

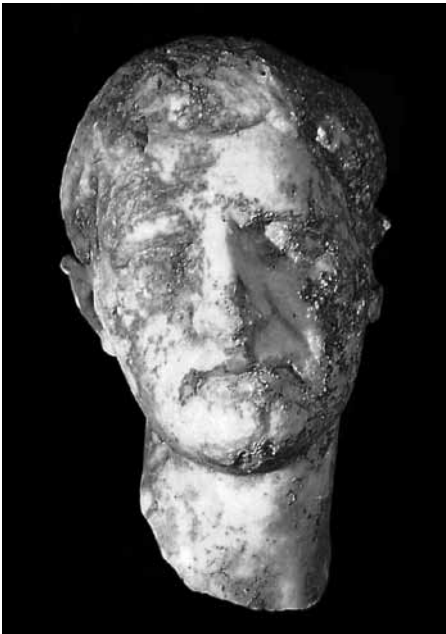
- Vorster 1983 Vorster, Chr., Griechische Kinderstatuette, Köln.
- Wegner 1939 Wegner, M., Die Herrscherbildnisse in antoninischer Zeit. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild, Berlin.
- Wegner 1956 Wegner, M., Hadrian. Plotina-Marciana-Matidia-Sabina. E. Boehringer – G.v. Kaschnitz-Weinberg – M. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild II.3, Berlin.
- Wegner – Bracker – Real 1979 Wegner, M. – Bracker, J. – Real, W., Gordianus III. bis Carinus. W. Wegner (Hrsg.), Das römische Herrscherbild, Berlin.

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

Res. 7

Res. 8

Res. 9

Res. 10

Res. 11

Res. 12

Res. 13

Res. 14

Res. 15

Res. 16

Res. 17

Res. 18

Res. 19

Res. 20

Res. 21

Res. 22

Res. 23

Res. 24

Res. 25

Res. 26

Res. 27

Res. 28

Res. 29

Res. 30

Res. 31

Res. 32

Res. 33

Res. 34

Res. 35

Res. 36

Res. 37

Res. 38

Res. 39

Res. 40

Res. 41

Res. 42

Res. 43

Res. 44

Res. 45

Res. 46

Res. 47

Res. 48

Res. 49

Res. 50

Res. 51

Res. 52